Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

ANNE-BIRGIT WILLUMSEN

„Da Oldemor var barn”

„Da Oldemor var barn"

fortalt af Ella Andreasen, født Farsøe.

AKSEL SCHØLINS BOGTRYKKERI . AALBORG
1983

„Da Oldemor var barn"

fortalt af Ella Andreasen, født Farsøe.

„Da Oldemor var barn" for 100 år siden måtte hun selv have stol med i den første skole hun kom i. Men senere kom hun i Realskolen, og professoren, som ledede den skole, inviterede alle eleverne hjem privat på sin fødselsdag. Der blev de trakteret med chokolade og kage. Oldemor var barn i Hobro, men kunne have været det i mange andre danske provinsbyer. Livsvilkårene var de samme. Hendes hjem var et solidt håndværkerhjem med tre generationer under samme tag, og både hendes far og bedstefar deltog som gode højremænd i byens ve og vel.

Så var der hendes mor, som var af skipperslægt. Skipperne sejlede med sejl og så lidt ned på de familiemedlemmer, som blev kaptajner på dampskibe. Som god skipperdatter var moderen den rigtige ved det hjemlige ror. Hun styrede familiens hverdag med blid og bestemt hånd og sørgede for mand, børn, svigerforældre og et stort folkehold.

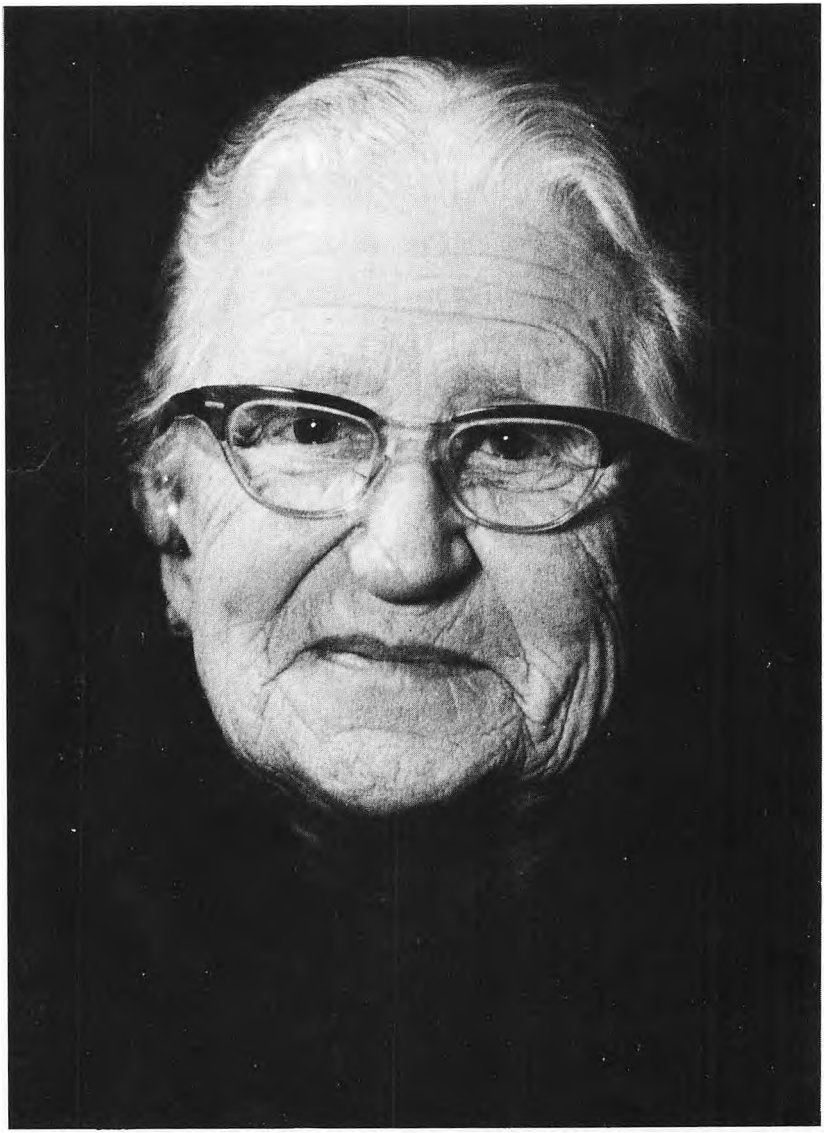
Oldemor blev efter konfirmationen privatlærerinde i en præstegård, og kom senere til København hos en grandtante og -onkel. Han var kaptajn og fragtede selv Oldemor fra Aalborg til København i en forrygende storm. Ombordværende køer og øltønder rutchede rundt mellem hinanden, men Oldemor lå i sin tværkøje og holdt stand.

Med Amalienborg som nærmeste nabo, kunne kaptajnsfamilien følge hverdagen ved Christian IX's hof i slutningen af forrige århundrede. Men nye tider var på vej, nu var der ikke kun hestetrukne, men også elektriske sporvogne i Københavns gader.

Oldemor gennemtrumfede, da hun kom hjem til Hobro, at hun ville være sygeplejerske. Det blev til en elevstilling i Farsø. Derfra gik turen videre til Aarhus Amtssygehus, så til Kalundborg og igen Farsø, men nu som leder af sygehuset. Oldemor oprettede det første sygeplejebureau i Aarhus i 1908 og virkede som privatsygeplejerske i nogle år.

„Da Oldemor var barn" er en sandfærdig beretning, fortalt af Ella Andreasen, født Farsøe. Hun er mine børns oldemor, og hun blev 100 år i marts 1983. Oldemor har altid været en glad fortæller, og det er mit ønske, at De vil more Dem ligeså meget med at læse beretningen, som jeg har moret mig med at skrive den.

Anne-Birgit Willumsen, Kurveholmen, Ribe.

Fru Ella Andreasen, født Farsøe, fot. c. 1970. Fru Andreasen flyttede fra Hobro omkring århundredskiftet. Fra ca. 1908 fik hun bopæl i Århus, hvortil hendes mor var flyttet efter at have solgt hjemmet i Adelgade i 1907.

Jeg er født den 18. marts 1883 i Hobro som nummer fem i en søskendeflok på otte. Vi boede i Adelgade, og huset er der endnu omend i meget ombygget form[1]). Det ligger lige efter kirketrappen, når man går ned i byen. Dengang var der port i huset ind til gården, hvor far havde sin smedie, og i porten var der bomme, hvori man kunne slå kolbøtter. Det vil sige, det var ikke velset, at en pige hang der og slog kolbøtter, men jeg ønskede den gang, at jeg var blevet en dreng, så jeg tog det ikke så tungt. Far havde et kælenavn til mig. Det var Ni-ti, og når han kom og så mine gymnastiske færdigheder i bommen, kiggede han mildt på mig og sagde:
"Ni-ti, man slår ikke kolbøtter i porten, når man har hvide bukser på".
"Nej far", svarede jeg, "men hvorfor har jeg så det"?
"Tja", sagde far og strøg mig over håret.
Far var smedemester Niels Jacob Farsøe, og da han og mor blev gift i 1874, overtog de smedien efter bedstefar, som gik på aftægt. Bedstefar var kun 58 år den gang, men han må have haft det godt økonomisk, for han sagde allerede, mens far og mor var forlovede:
"Niels Jacob, du skal have smedien, når du gifter dig".
Bedstefar og bedstemor boede i samme hus som vi, men havde egen husholdning. Det vil sige, de fik varm mad fra os.
Mor, Marie Friis, var skipperdatter fra Bogense. Hendes far sejlede med eget skib, galeasen "De fire søskende af Bogense" til både London og Lübeck. Det var ikke noget stort skib, der var kun tre mands besætning. Mor har fortalt, at når han kom hjem fra langfart og kyssede bedstemor, så stod børnene i flok omkring og sagde "vi skal også komme til".
Da han lagde op, flyttede han og bedstemor til Randers, hvor to døtre boede. Vi så dem således jævnligt.
Mor var født i 1851, og da hun var færdig med skolen, kom hun til Randers for at gå nogle tanter til hånde. Det var den måde unge piger fra bedre hjem kom ud på. Alternativet var at blive hjemme, til man blev gift eller måske at blive lærerinde i et privat hjem. Min mors tanter havde en forretning, og mor skulle hjælpe dem med at holde hus. Tanterne havde en slægtning, tante Steffensen, kaldte de hende, i Hobro, og det var under et besøg hos hende, at mor mødte far. Jeg har altid syntes, at min mor var meget køn, og blid var hun også,

og det var åbenbart også fars mening, for han forelskede sig i hende på stedet. Trods den strenge etikette den gang - en ung mand kunne ikke bare byde en ung pige ud - så fik han lov af tanterne at byde hende på en spadseretur, som gik direkte til hjemmet i Adelgade. Der blev mor præsenteret for mine bedsteforældre og fars to søstre, Pauline og Christofine, og de må have syntes om mor med det samme, for kort efter modtog mor og tanterne i Randers en invitation til at besøge familien Farsøe og deltage i et bal i Håndværkerforeningen i Hobro. At de var kærkomne gæster, var der ingen tvivl om. Der var fyret op i gæsteværelset. Noget ellers ganske uhørt.

Forandringer.

I bedstefars og bedstemors tid spiste alle af eet fad. Både familien og folkene. Men i fars og mors forlovelsestid, sagde far:

"Marie, når vi bliver gift, køber jeg tallerkner".

Det var nok godt. Mor ville aldrig have kunnet spise af samme fad som andre. Hun dækkede op med pæne duge, som gik lige til kanten af bordet, så de ikke blev snavset til af smedenes tøj. Hun og far sad for bordenderne, og de spiste med sølvtøj, mens folkene havde jernbestik, som blev pudset med skurepulver på en prop, til det skinnede. De spiste varm mad kl. 12, og maden var god og meget rigelig, for folkene skulle have noget at stå imod med til det hårde arbejde. Det var sund, daglig kost, men også af og til røget laks. Far var nemlig lystfisker og kom hjem med de dejligste laks, og mor var en sand kunstner til at ryge dem i skorstenen i vaskehuset.

Den gang havde alle mennesker deres folk på kost. Hvadenten det var apotekeren eller smeden, sådan hørte det sig til. Vore folk boede over smedien i et karlekammer med tre dobbeltsenge, nogle stole og et bord. Men der var ikke varme, og de vaskede sig i en spand i værkstedet.

Når de havde spist om aftenen, måtte de tage materialer i værkstedet og arbejde der for at få en ekstra fortjeneste. De fremstillede beslag til træsko og solgte dem til træskomanden og tjente således lidt ekstra. Far holdt på, at folkene skulle være pæne og velfriserede og have renvaskede hænder, når de kom ind for at spise. Han forlangte, at de skulle have jakke og sko på, ikke noget med strømpefødder. Somme tider fik en svend en af fars jakker, så han kunne se pæn ud.

To småpiger i bedårende kjoler. Dorthea og Anne, de to første børn er blevet foreviget i stiveste puds. Anne døde i 1883, få måneder efter at jeg var født, så hende har jeg aldrig kendt.

Otte børn på 13 år.

Far og mor blev altså gift i 1874. I 1875 blev Dorthea født. Så fulgte Anne i 1877, Olavia i 1879, Thor i 1881, jeg, Ella, i 1883, Poul i 1884, Hilmar i 1886 og Oscar i 1888[2]).

Anne døde, da jeg var spæd. Hun fik først difteritis, som i sig selv var en alvorlig sygdom. Da der stødte strubehoste til, kunne hun ikke klare det. Doktoren opererede hende hjemme med far og mor som assistenter, men der var ikke noget at gøre.

Min kære lillebror, Hilmar, døde som fireårig. Det kan jeg huske. Han, Poul og jeg havde kighoste og var forfærdeligt syge alle tre. Hilmar fik krampeanfald og døde i armene på mor.

Hans lille kiste stod i dagligstuen, og mor pyntede den selv med blomster. Det er et syn, jeg aldrig glemmer, og jeg glemmer heller aldrig fars og mors sorg.

Lang arbejdsdag.
Det er utroligt, så lang en arbejdsdag mor har haft. Hvor hun har fået kræfterne fra til det hele, kan man næsten ikke forestille sig. Folkene begyndte arbejdet kl. 6 og havde spist inden da. Mor og pigen må have startet dagen omkring kl. 5 med at smøre mad og lave kaffe. Præcis kl. 6 slog far tre slag på den store ambolt i smedien. Den havde sådan en køn klang, som jeg kan høre endnu. Efter at folkene var sat i arbejde, tror jeg far kom ind og sad lidt med mor over en kop kaffe, mens mor drak sin te.
Så var det på tide at få os op. Vi sov ovenpå, men kom ned i soveværelset; hvor der altid var lunt om vinteren. Og så blev vi vaskede. Ikke klatvask. Vi blev skrubbede, og pigernes hår blev flettet i stramme fletninger. Efter morgenmaden hjalp mor de små med vanter, huer og halstørklæder, og hele flokken blev synet inden afgang. Takket være hende, er vi aldrig kommet for sent i skole.
Så gik formiddagen med husholdning, indkøb og madlavning. Når vi kom hjem fra skole, stod maden i ovnen og ventede på os. Mor sad hos os, mens vi spiste, og under lektielæsningen sad hun der også med sine stoppestrømper. Vi blev hørt allesammen, og vi skulle kunne tingene. Jeg var så uopmærksom, sad og tænkte på, at om lidt skulle jeg ud at lege. Men om forladelse, lektierne skulle kunnes udenad. "Læs det fire gange mere", sagde mor. Og det gjorde jeg og kunne det stadig ikke.
"Så må du læse det seks gange mere".
Det mærkelige er, at næste morgen kunne jeg det hele alligevel. Min mor gik sjældent ud på besøg udover på familiebesøg i byen. Men hendes dør var altid åben, og folk af alle sociale lag kiggede ind og fik en snak. Hobro havde et stort handelsopland, og mange af dem, som kom til byen en gang om ugen i hestevogn eller med tog, kom hos os. Hver fredag kom der en fattig kone. Hun kom for at få mad, og hun havde en kurv fyldt med krukker. Deri kom suppe, grød, lidt flæsk og måske et hjemmebagt brød bagt samme dag. Så fik de en god snak, og når vi kom hjem fra skole, skulle vi også altid fortælle om den.

Skolen.

Først gik jeg i en pigeskole ved siden af præstegården. Det var nogle ældre frøkener, som drev den og stod for undervisningen. Kordegnen underviste i religion. Jeg tror ikke, far og mor syntes jeg lærte noget, og så blev jeg flyttet til en anden skole i et lokale i teknisk skole. Det var en privatskole, og vi skulle selv have stole med - og om vinteren tykke sjaler for at holde varmen.

Senere kom jeg på Realskolen hos Professoren[3]). Han hed aldrig andet, hverken i tiltale eller omtale. Han var titulær professor, udnævnt af kong Christian IX, da han under Fredericia-Aalborgbanens indvielse gjorde ophold i Hobro.

Professoren var fra landet og opvokset under meget beskedne kår. Men præsten og degnen så hans evner og sørgede for, at han fik en uddannelse, og han blev cand. mag. i historie og tysk. Han var det elskeligste menneske, dybt respekteret i alle kredse, og iøvrigt var han den fødte pædagog. Jeg har aldrig hørt ham skænde. Han sagde blot tingene bestemt, så vi aldrig glemte dem.

På hans fødselsdag blev hele skolen inviteret i privaten til chokolade, klasse for klasse. Hans lille blide kone, fru Rose, og deres pige skænkede op for os. En gang tog en af mine klassekammerater en ekstra kage og stoppede den op under sin matrosbluse. Professoren så det og sagde bare: "Der kan vist også være nogen i lommerne".

Af andre lærere var der herr Andersen, som vi havde til en række fag. Og Kaptajnen[4]), som var kaptajn i gendarmeriet, underviste drengene i gymnastik, mens vi piger havde hans kone. Vi havde altid sang og gymnastik i de sidste timer, og det var yndlingsfag. Så var der et par lærerinder. Den ene en fin og dannet dame, og den anden en sød frøken, som rødmede så let. Det var naturligvis en sport at få hende til at rødme.

Når det var mere end tyve graders varme om sommeren, skulle vi have fri kl. 12. Sådan en dag, hvor termometeret begyndte at nærme sig de tyve grader, stod vi så i frikvarteret og gned på det, så det kunne nå op over det magiske tal. Når læreren så kom ind, jublede vi: "Herr Andersen, det er mere end tyve grader".

Men inden han var nået derhen og havde fået set rigtigt efter, var det allerede faldet igen.

Karakterbog hver uge.
Vi fik karakterer i hvert fag hver dag. Vi blev hørt allesammen, somme tider kun lidt, men op kom vi. Jeg lavede alt det, jeg ikke skulle i skoletiden. Jeg snakkede, spiste min mad, syede dukketøj under bordet og så videre. Hver lørdag fik vi karakterbogen med hjem, og der var naturligvis altid bemærkninger om min opførsel. "Ella snakker i timerne" eller "Ella er urolig". Bogen blev lagt på fars skrivebord til underskrift, og far så på mig og sagde: "Ella, kan du da ikke lære at sidde stille".
"Jo, far", svarede jeg, "jeg skal nok prøve". Men det blev jo aldrig bedre.
Når vi havde været uartige, skulle vi sidde efter. Somme tider hele klassen. Professoren kom og så, om vi nu sad stille. Så snart han var gået, blev der sat en vagtpost, som skulle holde øje med, når han kom igen. Imens gik den vilde jagt. Vi sprang over borde og stole og havde det skønt. Men når råbet lød: "Professoren kommer", så sad vi stille og så dydige ud.
"Nå", sagde han, "har I så tænkt over det"?
Jo, det havde vi jo. Så blev vi sendt hjem to og to. Han kunne følge os med øjnene til det første hjørne, og så blev de næste to sendt af sted. Det var lidt flovt at komme hjem og sige, at man havde siddet efter, men som regel blev det opvejet af al den sjov, vi havde haft.

Udflugt og bal.
En gang om året var der skoleudflugt, og det var en festdag. Vi mødte på skolen med madpakker og saftevand og en ti-øre til at solde for. Så gik turen gennem byen til havnen, hvorfra vi skulle sejle til Mariager. Forrest gik musikdirektøren og to herrer mere, som truttede i deres blæseinstrumenter. Så kom en af de store drenge med skolens fane, og derefter børn og forældre. Forældrene fulgte til havnen og vinkede, og så sejlede vi ud og fordrev tiden med at synge fædrelandssange og andre. Altid "Jyden han er stærk og sejg".
En dejlig dag ventede os i Mariager, hvor vi først spiste vore madpakker, mens lærerne fik varm mad. Så legede vi, og var det rigtig godt vejr gik vi til Ho-høj udenfor byen og legede røvere og soldater, hvilket lærerne deltog i. Professoren gik rundt og så smilende til. Han

var altid iført diplomatfrakke, og hans støvler var et helt kapitel for sig. De var reparerede både her og der, men de var altid skinnende blanke. En af fornøjelserne under udflugten var, når vi skulle på retiraden. For at komme der, måtte man låne nøglen hos krokonen. Til den var der bundet en hummerklo. Vi syntes allesammen, at det var enormt spændende, så der var et leben hele dagen for at låne den nøgle. Hvis det blev dårligt vejr, så spillede musikerne for os indendøre, og så dansede vi. Vi skulle være hjemme kl. 18, og tit blev vi hentede ved skibet i hestevogn, som jo alle havde den gang. Så gik turen under sang og hurraråb hjem.

Efter at have spist, blev vi vasket og klædt om, for så skulle vi til bal. Vi piger var i hvide mollskjoler og hvide skindhandsker. Far syntes ikke rigtigt om det med skindhandskerne, men mor sagde, at det hørte sig til. Det var far, som hjalp os dem på, og vi skulle sidde med hånden på en bestemt måde og lade være med at stritte med tommelfingrene. Så blev vi iført sjaler og af sted gik det til Klubben, hvor ballet blev ledet af herr Andersen. Han var balinspektør, og vi havde fået tildelt partnere til første dans. Det var vores søskende! Jeg skulle således altid danse den første dans med min ældre bror, Thor, og han gad selvfølgelig ikke danse med mig. Min klassekammerat, Aksel, som jeg tit læste lektier sammen med, skulle danse med sin ældre søster, og var ligeså ked af det. Men efter den første dans, måtte vi danse med andre. Herr Andersen kaldte os frem ti par ad gangen, og så skulle vi vise al vor kunnen for vore forældre, som sad og så på. Derefter kunne vi stille os bagest og vente på næste fremkaldelse. Vi dansede polonaise, kvadrille, kvartet, lancier og kotillion, og jeg elskede at danse. I løbet af aftenen blev der trakteret med afbrændt rødvin og hummerposteg, og vi sad så nydeligt ved bordene og gjorde vore forældre ære, mens lærerne gik rundt og så smilende til. Så var ballet helt frit, og yndlingsdansen var "Den gang jeg drog af sted". Den kunne vi slet ikke få tit nok, men så var dagen ved at være slut.

Gule ærter.

Far og mor ville have, at vi skulle kunne spise alt. Vi havde ganske enkelt ikke lov til at være kræsne. Men der var een ret, som jeg

næsten ikke kunne få ned, og det var gule ærter med fedt flæsk. Jeg kunne blive ved med at drikke vand og spise rugbrød for at få det ned, og ned skulle det altså. En aften så jeg, at der var sat ærter i blød til næste dag, og da jeg kom i seng, udtænkte jeg en plan for, hvordan jeg kunne slippe for at få del i den forhadte ret. Næste morgen bad jeg mor om et ekstra stykke mad i min skolemadpakke, og da jeg kom hjem fra skole, sagde jeg allerede i døren: "Ih, hvor er jeg mæt, jeg kan slet ikke spise varm mad i dag". "Det gør skam ikke noget", svarede mor, "så gemmer vi dem til iaften". Da kunne jeg heller ikke spise dem, så de kom på bordet til morgenmad næste dag. Og da blev de serveret kolde!
En gang havde mor kogt ærter på en gås, og set med min smag blev den ikke bedre af det. Men hun havde skåret brystet af og røget det. Det er det fineste pålæg, jeg nogensinde har smagt.

Øl hver dag.
Vi fik rugbrød ugen igennem, men om søndagen blev der serveret sigtebrød. Det var uden ost på, det kunne man kun få på rugbrød. Far købte flere oste hjem ad gangen, og de lå i kælderen i en sandkasse, til de skulle bruges. Mor og pigen stod i spisekammeret ved et langt bord og smurte mad, og der var mange skiver at smøre hver dag. Under bordet stod en ølkrukke, og på bordet stod en kop på en underkop. Når vi var tørstige, dyppede vi bare koppen i krukken og drak. Alle af den samme kop. I værkstedet stod der også en ølkrukke med et krus til, så folkene kunne drikke, når de havde lyst. Også af det samme krus. Det kom ind om aftenen og blev vasket af, men ligefrem hygiejnisk har det ikke været.
Det var tyndt øl, vi børn fik, vel nærmest det man i dag kalder hvidtøl. Far kaldte det slyngeløl, og så måtte det jo hedde det. En gang var vi løbet tør, og jeg blev bedt om at gå hen i ølkælderen og hente et par flasker. Jeg bad selvfølgelig om slyngeløl, og de skrupgrinede af mig. Det gjorde familien også, da jeg kom hjem og berettede.

Far.
Min far elskede dyr, og han ville gerne have været dyrlæge. Men da han var eneste søn, var der ikke noget at gøre. Han skulle have smedien,

Ungdomsbilleder af Anne Marie Friis og Niels Jacob Farsøe: Jeg vil tro, det er forlovelsesbilleder.

men som trøst fik han lov at komme på beslagsmedskole ved husarerne i Næstved. Derfra fik han duelighedsbevis med første karakter og betegnelsen "meget dygtig" i 1866.

Der var mange godser og store gårde omkring Hobro, og de havde de dejligste heste, som også tit var temmelig fyrige. Når de skulle beskæres og beslåes, kom de ind til far, og han kunne næsten altid tale dem til ro. Han hentede sit fine etui med filene og knivene i skrivebordsskuffen, og så gik han og førstesvenden i gang. Af og til var der en ekstra fyrig hest, som ikke ville falde til ro. Så blev der sendt en dreng over for at sige, at ingen måtte komme i gården, og så vidste mor besked og var bange. En anden dreng blev posteret udenfor porten til Adelgade for at sørge for, at ingen kom ind. Alle portene til værksted og vognport blev lukkede, og så travede far hesten rundt i gården.

Jeg sad altid med næsen mod ruden i køkkenet og fulgte med. Jeg var aldrig bange, for jeg vidste, at far kunne klare det, og det var et spændende skuespil at overvære. Hesten hoppede og dansede og stejlede, og far hang i hovedtøjet og holdt ved, selvom hesten gik baglæns på bagbenene og slog gumpen mod portene, så det gav nogle dumpe drøn. Så travede de igen, og far blev ved, til hesten var træt. Så kom den ind i smedien og blev talt til og kælet for, og så kunne de gå i gang.
Det må være fra far jeg har min store kærlighed til heste, en kærlighed, som har holdt hele livet igennem. Og ingen hest var dejligere end vores egen Mazeppa. En kanetur med Mazeppa for kanen og far ved tømmerne, det var højdepunktet af lykke en vinterdag.

Mor.
Mor var, som jeg har nævnt, køn og blid. Men hun var også bestemt. Naturligvis, for hun var det samlende midtpunkt for os alle, og på hende hvilede omsorgen for mand, børn, svigerforældre og et stort folkehold. Men heldigvis var hun af sind en hjemmets kvinde, og både hun og hendes søstre var uhyre talentfulde, når det gjaldt tegning, maling, broderi og sang.
Mor havde det kønneste forhold til sine svigerforældre, og helt let kan det jo ikke altid have været at bo så tæt på hinanden. Men der var ingen tvivl om, at begge mine bedsteforældre elskede og respekterede deres svigerdatter. Hvis de havde "små bemærkninger" om vores livsstil, gjaldt de altid far. Jeg kan for eksempel mindes et lille ordskifte, som fandt sted mellem far og hans mor hver eneste dag. Far lagde sig efter middagen en halv time på divanen, og når bedstemor kom igennem stuen med bakken, som de havde fået deres varme middagsmad på, sagde hun altid:
"Nå, ligger du der Niels Jacob"!
"Ja mor, det gør jeg".
"Det har din far aldrig gjort".
"Nej mor, det ved jeg".
Mere blev der ikke sagt, men det var de samme ord hver dag. Da bedstemor blev gammel og sengeliggende stod tante Pauline og tante Christofine hver aften ved hendes seng sammen med mor, og

det daglige spørgsmål var: "Nå mor, hvem skal nu gøre dig i stand til natten"? Svaret var uvægerligt hver dag: "Jeg ved ikke" - og så så hun fra den ene til den anden - "jo, jeg tror det skal være Marie". Om søndagen havde mor sin faste plads ved sit nøddetræssybord i den nye stue. Sådan kaldte vi den, fordi den kun blev brugt til søndags- og højtidsbrug. Sybordet stod på et broderet tæppe ved vinduet, og hun sad på en stol med polstret ryg og broderede. Den dag var stoppestrømperne lagt væk. Min storesøster, Olavia, som var så dygtig, havde et sekskantet bord ved et andet vindue, og der sad hun. Ved midtervinduet stod et stativ med blomster, som dækkede hele vinduet. På vinterdage, hvor ruderne var frosset til, morede vi mindre os med at ånde på en kobberto-øre, som så blev sat på ruderne. Derved fremkom der et lille kighul, hvor igennem vi kunne se kirkegængerne på vej til kirke. Far og mor gik sjældent i kirke. Far sagde, at han bedre kunne finde Vorherre i skoven, og han gik meget i naturen om søndagen, eller tog Mazeppa og kørte til Glenstrup sø for at fiske. Men af og til gik mor alene i kirke, og hun kom altid hjem og sagde, at det havde været rart. Jeg tror bestemt det var, fordi hun kunne sidde og sove deroppe uden at blive forstyrret af os.

Når mor var gravid gik hun ikke på gaden, når hun var så langt henne, at det kunne ses. Så luftede far hende om aftenen, når det var blevet mørkt. Iøvrigt fik vi børn ikke at vide, at der var en lille bror eller søster i vente, og jeg har aldrig lagt mærke til, at mor så anderledes ud. En morgen, når vi kom ned, stod madam Nielsen på mors plads, og så fik vi at vide, at vi havde fået en lillebror. Hvor han var kommet fra, spekulerede jeg aldrig over.

På et tidspunkt må vi have talt om det i et frikvarter i skolen. En af mine klassekammerater var datter af jordemoderen, og hun vidste besked. Hun fortalte os, at hendes mor havde en stor taske, hvori der lå et nøgle garn og en saks. Jeg forestillede mig, at maven blev klippet op og surret til bagefter.

Først da jeg var nitten år, og sygeplejeelev, fik jeg at vide, hvordan det gik for sig. Det var doktoren på sygehuset, som påtog sig at fortælle mig om samlivet, og han gjorde det meget fint.

Vi var altså otte børn, og overfor os boede sagfører Andersens, som også havde otte børn. Den ottende kaldte de Oktavius, og da han

var født, sagde far til sagfører Andersen: "Nå, skal vi så holde inde". Og derved blev det.

Fødselsdage.
Vi fik vist aldrig fødselsdagsgaver af vore forældre, men alligevel var en fødselsdag en festlig dag.
Når vi kom hjem fra skole, havde bedstemor købt en fødselsdagskrans til to kr. hos bageren, og så blev der serveret kaffe for familien og folkene. Ellers fik vi aldrig kaffe.
Derefter skulle vi med bedstefar ind til dem, og han så een lige ind i øjnene med sine rare øjne og sagde: "Vil du love mig, at du altid vil blive ved med at være en god lille pige".
"Ja, bedstefar", svarede man naturligvis, og så fik man en blank krone til sparebøssen.
Fars ungdomsven, guldsmed Sørensen, som var ungkarl, og som far besøgte hver dag, skulle man også besøge på dagen. Han gav altid en tokrone i rød guldsmedeæske med lyserødt vat.
Men ellers var den fødselsdag forbi.

Guldbrylluppet.
Den største dag i hele min barndom - ja den gang troede jeg faktisk, det ville blive den største dag i hele mit liv - var da bedstefar og bedstemor havde guldbryllup[5]).
Det var i maj 1894, og maj var jo en dejlig måned til sådan en fest. Dertil kom, at far havde bestemt, at der skulle være stor familiefest, hvortil alle de ældre i familien skulle inviteres, foruden naturligvis de unge.
Mors forældre og søskende, bedstefars og bedstemors søskende, tanter, onkler, fætre og kusiner. Hvor mange vi var, husker jeg ikke, men det var udelukket, at vi kunne være indendøre. Så blev der pyntet i vognporten. Dannebrog blev hængt på væggen, og far kendte en gartner, som smykkede hele vognporten med blomster, så det blev en gildessal så flot.
Dagen startede i strålende sol, og efter bedstefars ønske skulle vi alle i kirke og de voksne til alters. Alle de ældre kørte i landauere til kirken, vi andre gik. Jeg fulgtes med min tre-årige kusine gennem

Ane Dorthe og Niels Peter Farsøe i stiveste skrud.
Mon ikke dette billede af mine bedsteforældre er taget i anledning af deres sølvbryllup i 1869? Det kan ikke være nogen helt tilfældighed, at det er en datter og svigersøn af en skræddermester, som her er fotograferet i standsmæssig påklædning. Bedstemor gik altid med kappe, og bedstefar altid med en lille fløjlskalot.

Tre generationer fotograferet i gården.
Far ville så gerne have et billede af sine forældre, og overtalte derfor en lokal fotograf til at komme og „fotografere gården". Fotografen sagde, at den ville blive bedst med personer i, og således blev bedstefar og bedstemor lokket ud. Men de insisterede på, at vi andre også kom med. Vi børn må have været noget beklemte ved det, for jeg kan se at Poul og jeg (til venstre) krammer hinandens hænder. Så følger mor, og bagved bedstemor og bedstefar står Olavia. Til højre Thor, som lufter sit konfirmationstøj med urkæde over maven, og til højre far med Oscar, der står i stram retstilling. Billedet må være fra sommeren 1895.

en flagsmykket by, og jeg var så stolt over, at alle flagede for mine bedsteforældre.
Da vi kom tilbage blev huset hurtigt fyldt med gratulanter, og der kom deputationer, blandt andet fra Håndværkerforeningen, som bedstefar havde været medstifter af og siddet i bestyrelsen for. Bedstefar blev i dagens anledning udnævnt til æresmedlem.
Over middag skulle bedsteforældrene hvile inden middagen om aftenen, og netop da de havde trukket sig tilbage kom også borgmesteren[6]) for at lykønske med den store dag. Tante Pauline ville hente sine

forældre, men borgmesteren sagde: "Ikke tale om, jeg kommer igen senere".
Middagen i vognporten var noget helt særligt. Guldbrudeparret sad i stiveste puds med Dannebrog bag sig, og alt var festligt. Der var ganske vist ikke plads til alle de yngre børn ved det store bord, så vi sad for os selv. Men vi var med og kunne høre alle talerne og nyde hele det store opbud og al den lækre mad. Det var bestemt en dag af de store.

Sygdom.
Jeg er opvokset i de store epidemiers tid, og efter Annes død var mor næsten panisk bange for difteritis. Derfor blev doktoren tilkaldt, hver gang en af os havde feber, og vi måtte ud af sengen og hen til vinduet i vores soveværelse, så han kunne se os grundigt i halsen. Man kendte ikke til, hvordan der skulle desinficeres og vidste heller ikke hvilke ting, der skulle holdes bakteriefri. Mor har senere fortalt, at efter Annes død i 1883 blev hele huset endevendt og skrubbet fra øverst til nederst. Kort efter fik vores unge pige også difteritis, og doktoren ville have hende på sygehuset.
"Nej", sagde mor bestemt, "når jeg kan passe min egen datter, så kan jeg også passe min unge pige".
Hun døde også, og huset blev igen endevendt. Denne gang blev dynerne brændt og porcelænet gravet ned. Den næste unge pige blev også syg, men den gang gav mor sig og lod hende komme på sygehuset, og hun overlevede.
Jeg var meget ofte syg som barn, havde næsten altid ondt i maven, eller tandpine eller næseblod. En gang fik jeg under et skolebal næseblod i så voldsomt omfang, at doktoren måtte hentes. Om vinteren havde jeg frost i fødderne, og kuren mod det var at få fødderne pakket ind i hvidkålsblade!
Der var en dejlig ting ved at være syg. Så fik man æggesnaps, og det var skam ikke en almindelig æggesnaps. Næh, vi havde et dværghønsepar, Jens og Jensine, og vi fik altså et Jensine-æg til at røre æggesnaps af. Det var den bedste medicin, syntes vi.
Jensine havde af og til et kuld kyllinger, og en gang, da Oscar var lille, har han vel tænkt at de løb væk, hvis de ikke blev lukket inde.

Her er mit barndomshjem i Hobro, det er det andet hus på højre hånd, og det er ikke bare mit, men også fars og bedstemors. Min oldefar købte Adelgade 48 i 1816. Da mine bedsteforældre blev gift, overtog de huset og fik den ældste generation på aftægt. Og da far og mor giftede sig, overtog de huset og fik mine bedsteforældre på aftægt. Mor solgte huset i 1907 og flyttede til Århus.

Han samlede dem allesammen op i mors klemmeforklæde, bandt godt til og hængte forklædet i gården. Da mor kom derud, gik Jensine og kaglede så underligt, og så fandt mor kyllingerne. De var døde allesammen, og der var naturligvis sorg.

Tordenvejr.

Som vi frygtede sygdom, så frygtede vi også tordenvejr. Med den tids slukningsmidler og med de mange stråtage, var der ikke meget at stille op. Vi måtte regne med, at blev der brand, så ville huset brænde helt ned.

Vore hjælpemidler til en eventuel brand var en brandhage og to læderspande, som hang i porten, men de rakte ikke til noget som helst. Derfor var det helt fast, at hvis det blev tordenvejr om natten, så blev hele børneflokken vækket og klædt på. Derpå kom vi ned i

vore forældres soveværelse, hvor vi som regel krøb sammen i en krog og var bange.
Far ville have, at vi var samlede, sådan at han vidste, hvor vi var, hvis det skulle slå ned. Så kunne han koncentrere sig om at hjælpe sine efterhånden aldrende forældre.
Vi boede som nævnt lige ved siden af den stejle trappe op til kirken, og når tordenvejret var ved at stilne af, gik far altid op til kirken, hvorfra der var udsigt vidt omkring. Så kom han tilbage og fortalte, hvor mange huse og gårde der brændte.

Jul.
Julen var den dejligste af alle fester året igennem. Længe før begyndte vi at samle de fine poser vi fik te og kaffe i. Dem klippede jeg julekurve af. Lim havde vi ikke, så jeg spyttede på fingeren, og hængte kurvene til tørre. Men naturligvis faldt hankene af, indtil jeg fandt på at sy dem på. Af tændstikæsker blev der lavet små kufferter, og af valnøddeskaller, som blev forsølvet, skibe med sejl. Og vi flettede bittesmå spånkurve.
I køkkenet var der travlhed med slagtning og bagning, og en dag begyndte vi at spørge far, om juletræet var købt.
"Juletræ", sagde han, "det kender jeg ikke noget til".
Men så stod det pludselig i gården, og lillejuleaften, når vi var kommet i seng, satte far det på fod og bar det ud på gaden og ind af gadedøren til dagligstuen. Næste dag pyntede han det bag lukkede døre. Mor, pigen og mine store søstre havde travlt i køkkenet og spisestuen, bedstefar og bedstemor sad i sofaen iført deres fine tøj, og bedstefar læste stille i bibelen. Vi mindre søskende sad på trappen ned til dagligstuen og var spændte. Døren var ikke låst, men vi ville ikke drømme om at lukke den op.
Så sagde mor "værsgod", og vi gik alle til bords. Alle ved eet bord, både familien og folkene og fik risengrød og gåsesteg. En gås kostede den gang to kroner, så vi fik gås både til jul og til nytår. Bagefter hjalp alle med at tage ud og vaske op, og så kom det store øjeblik, da far åbnede døren og vi måtte komme ind.
Træet var pyntet med flagguirlander og al vores hjemmelavede pynt, og i toppen var der ikke en stjerne, men en julemand. En dejlig stor

nisse, som havde både for og bag. Forfra så man hans milde ansigt, og bagfra en sæk med gaver. Træet havde både røde og hvide lys for at understrege det nationale.
Så tog bedstefar og bedstemor det yngste barnebarn mellem sig og gik ind. Derefter kom mor med de mindre søskende, så de større, og til sidst pigen og folkene. Og så dansede vi om træet og sang alle de dejlige julesalmer. Folkene og pigen fik hver en marcipanfigur, som forestillede noget fra deres fag. En ambolt eller en hammer, og pigen fik en kost. Vi børn fik en sukkerfigur, mere kunne der ikke blive til. Men vi fik også hver en gave. Et år fik jeg det sødeste lille kaffestel til mit dukkehus. Kopperne var på størrelse med fingerbøl, og der var både sukkerskål og flødekande til. Jeg havde det dejligste dukkehus, som far havde lavet til mig.
Så fulgte juledagene med familiehygge og sammenkomst. Alt arbejde lå stille, og der blev kun gjort det nødvendigste i huset. Vi var i den nye stue hver dag og nød samværet.

Moderne faciliteter.
Min far var altid med på det sidste nye, når han fik kendskab til nye opfindelser. Han var utrolig fingernem og fremstillede selv mange ting, som kunne lette mors hverdag. I 1888 rejste han til Landsudstillingen i København og sugede til sig af indtryk, og var det praktiske ting, som kunne omsættes til vores hverdag, skulle vi have dem. Vi var således blandt de allerførste - hvis vi ikke var de første - i Hobro som fik telefon. Selvom der ikke var så mange at ringe til, så havde vi alligevel megen glæde af den, for der blev ringet beskeder til os, og vi børn blev sendt rundt i byen med budskab om dette og hint. Man havde ikke indlagt vand den gang, men i stedet en pumpe i gården. Vi havde også en pumpe i køkkenet, en lille en på køkkenbordet, og den var naturligvis en stor lettelse i mors arbejde. Jeg tror også, hun var blandt de allerførste, som fik brødmaskine og kødhakker.

Social placering.
Man kan spørge, hvordan en smedemesterfamilie var placeret socialt på den tid. Svaret er: Ret højt. Vi var ikke "fine", men vi var respekterede i byen. De gamle håndværkerslægter var standsmæssige per-

soner. Fagene havde deres egne laug, og det var ordentlige folk, som kom med i dem. Senere kom Håndværkerforeningen, som bedstefar altså var medstifter af og kasserer i i nogle år. Bedstefar sad desuden i ligningskommissionen og i byrådet i en årrække. Hans svigersøn, skomagermester Dyhrberg, var protokolfører for byrådet, valgt til det på grund af sin smukke håndskrift, men naturligvis også fordi han var en respekteret mand. Onkel Dyhrberg var også i en årrække med i Håndværkerforeningens bestyrelse, og han sørgede for at der kom gode foredragsholdere til byen. Foruden det årlige bal i foreningen var der også skuespil hver vinter, og foreningen har flere gange arrangeret udstillinger. Far var blandt andet også forstander for fattigvæsenet. Bedstemor var datter af en skræddermester Wive, og da hun og bedstefar blev gift i 1844 overtog de Wives hus, men havde bedstemors forældre boende, ligesom vi havde vore bedsteforældre boende i en selvstændig lejlighed.

Selvom man altså socialt passede både her og der og talte og omgikkes med både rig og fattig, så fandtes vennekredsen indenfor håndværkerne, stort set. Bedstefar havde ambitioner på sine døtres vegne og godtog ikke hvilken som helst frier, og for både tante Pauline og tante Christofine holdt det hårdt, har mor mange år efter fortalt os.

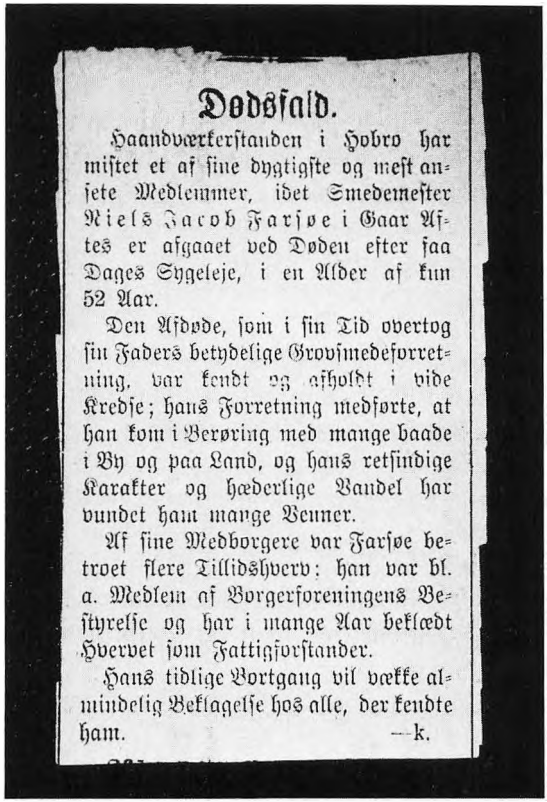
Tante Pauline havde forelsket sig i en ung mand, som efter bedstefars mening ikke var passende at indlemme i en håndværkerfamilie. Hvem han var, ved jeg ikke, men det blev til et nej, givet af bedstefar, og tante Pauline blev derhjemme på piedestalen. Så stillede bedstefar med en frier, skomagermester Dyhrberg, som var søn af en af bedstefars gode venner. Det blev til ægteskab, et fornuftsægteskab tror jeg, men de virkede harmoniske. De kom hver eneste aften så længe mine bedsteforældre levede, blot på et lille besøg.

Tante Christofine forelskede sig i et postbud Jensen. Men også her sagde bedstefar nej. Ikke alene var frieren postbud, men han havde endog luftet socialistiske ideer, og den slags skulle man ikke gøre overfor en højremand.

Post Jensen rejste til Fredericia et årstid og tante Christofine gik hjemme og sukkede og modtog i hemmelighed breve fra sin post. Da han kom tilbage, var han dels avanceret i etaten og dels stadig glad for sin Christofine, og til sidst gav bedstefar sig. Vist også fordi Chri-

stofine så klart som hun turde sige det, havde sagt, at fik hun ikke post Jensen, ville hun slet ikke have nogen.
De blev faktisk meget lykkelige, og også meget velhavende. De satte alle penge i jord, og det viste sig at være så god en forretning, at de kunne bygge et meget flot hus ved fjorden. Onkel Jensen tog navneforandring til et meget fint og dyrt navn, han blev en solid højremand, kom senere i byrådet, og en gade i Hobro er nu opkaldt efter ham.

Mors familie.
Mor var altså af skipperfamilie på både fædrene og mødrene side. Skippere, det var dem, der sejlede med sejl, og de har været mandfolk. Mor havde haft tre brødre, som naturligvis alle sejlede. Den enes skib gik ned med mand og mus da han var 16 år, ingen vidste hvor. Bedstemor levede i det håb, at han var strandet på en øde ø og en dag ville komme hjem igen. Hans tvillingebror døde som 26-årig af gul feber på De Vestindiske øer. Det var slemt at have mistet ham også, men ikke så stort et slag, som ved den første, for som bedstemor sagde: "Jeg ved jo, hvor han er". Af og til kom en kammerat med en kvist fra hans grav derude.
Den tredie søn, onkel Christian, sejlede først, men besluttede så at gå i land. Det kunne bedstefar næsten ikke tilgive ham, og det var vist først, da han blev havneinspektør i Aalborg, at det begyndte at linde. Knægten var trods alt blevet til noget.
Ingen af de fire døtre giftede sig med skippere, og hvordan det har været for bedstefar at give dem væk til landkrabber, har vi aldrig hørt. Jeg ved, at bedstefar holdt meget af far, og to af døtrene giftede sig rigt og godt, mens den sidste - og kønneste - forblev ugift.
Mors søster, Christiane, blev gift med manufakturhandler Peter Bonnén, og de førte stort hus i Randers. Tante havde lyseblå morgenkjoler og gik med parasol. De havde barnefrøken og stort hus og alt tegnede godt. Men en dag gik onkel Bonnén ned med hele herligheden. De flyttede til København og startede i det små. Men de var lykkelige til det sidste.

Dødsfald.

Haandværkerstanden i Hobro har mistet et af sine dygtigste og mest ansete Medlemmer, idet Smedemester Niels Jacob Farsøe i Gaar Aftes er afgaaet ved Døden efter faa Dages Sygeleje, i en Alder af kun 52 Aar.

Den Afdøde, som i sin Tid overtog sin Faders betydelige Grovsmedeforretning, var kendt og afholdt i vide Kredse; hans Forretning medførte, at han kom i Berøring med mange baade i By og paa Land, og hans retsindige Karakter og hæderlige Vandel har vundet ham mange Venner.

Af sine Medborgere var Farsøe betroet flere Tillidshverv: han var bl. a. Medlem af Borgerforeningens Bestyrelse og har i mange Aar beklædt Hvervet som Fattigforstander.

Hans tidlige Bortgang vil vække almindelig Beklagelse hos alle, der kendte ham. —k.

Nekrolog over Niels Jacob Farsøe, død 28.3.1897. Fra Hobro avis.

Dødsfald.

I 1896 døde bedstefar i Hobro. Han havde fået en hjerneblødning et årstid før og var ikke sig selv den sidste tid.

Året efter, kort efter jeg var fyldt 14 år, blev far syg. Hvad han fejlede, ved jeg ikke, men han stillede selv diagnosen, som han kendte "fra hestene", sagde han. Han vidste også selv, at han skulle dø.

Vi børn blev som altid, når der var sygdom, sendt ned til tante Pauline og onkel Dyhrberg og kom først hjem ved sengetid. En aften kom onkel Dyhrberg hjem fra sit daglige besøg i Adelgade mere alvorlig end ellers og sagde, at vi skulle gå hjem.

Far lå i sin seng, og han kaldte os ind een for een og bad os love, at vi altid ville være gode mod mor. Så sagde vi farvel til ham, og jeg blev sendt i seng med de små. Det har jeg aldrig kunnet glemme. Jeg ville så gerne have siddet sammen med mine store søskende og mor den sidste aften, far levede, men de sagde: "Du hjælper os bedst ved at tage de små med i seng".
Næste morgen var far død, og mor lå i gæsteværelset, fuldstændig forstenet og så bare lige op i loftet. Hun var 46 år og stod nu alene med omsorgen for sine seks børn og sin gamle svigermor.

Konfirmation og ud i livet.
Jeg husker ikke så meget fra tiden efter fars død, bortset fra at hele vores verden jo var slået i stykker. Bedstemor og mor prøvede at holde os oppe, og vi dem.
Om efteråret blev jeg konfirmeret, og den dag husker jeg så tydeligt. Jeg var den eneste af konfirmanderne, som var i sort, og jeg havde så ondt af min mor, som - også iført sort kjole - sad alene, mens alle mine kammerater havde både en far og en mor.
Skolen sluttede, når man var konfirmeret, og så gik jeg hjemme og hjalp mor.
En dag, da jeg havde gået nogle ærinder, kom jeg hjem og fandt fru pastor Thaaning[7]) fra Kongens Thisted sammen med mor. Det var der ikke noget usædvanligt i, for Thaanings var mine forældres gode venner, og de kiggede altid ind, når de var i Hobro på indkøb. Fru Thaaning spurgte, om jeg havde lyst til at komme ud til dem, og jeg svarede: "Jo tak, det vil jeg meget gerne".
Da hun var taget af sted, fortalte mor, at jeg ikke blot skulle derud for en dag som tidligere, men for at være lærerinde for deres børn. Den ældste datter, som var på min alder, skulle være et år hos sin bedstemor i København, og jeg skulle træde i hendes sted.

Og så blev jeg altså lærerinde. Hver formiddag sad jeg med præstebørnene i spisestuen og læste med dem, alle fag pånær historie. Det underviste præsten os alle i. Børnene sagde "frøken" til mig, men når skoletiden var omme, løb vi ud i haven og legede, og så hed jeg Ella og var blot een af flokken.

Mine øvrige pligter var at tørre støv af i dagligstuen og at vaske sølv og glas af efter middagen, men jeg var familiemedlem og deltog i alt, hvad familien gjorde.
Hver søndag fulgtes vi ad til kirke, men da pastor Thaaning havde tre sogne at betjene, skulle han altid holde to gudstjenester. Det blev så min opgave at følge ham i hestevogn til det andet sogn og hjælpe ham præstekjolen på. Om vinteren var der så iskoldt i kirkerne, at vi måtte have fodposer med, og pastor Thaaning havde en lammeskindsvest på under præstekjolen.
Han var i grunden ikke nogen god prædikant. Han talte alt for længe, og fru Thaaning sagde altid til mig, inden vi kørte: "Ella, husk nu at nikke til min mand, når han skal slutte". Der sad jeg så og holdt øje med menigheden, og når de begyndte at nikke med hovederne, prøvede jeg at fange præstens blik. Når han endelig så på mig, skyndte jeg mig at nikke til ham, og så fandt han en slutning på sin prædiken. Så gik det hjem igen i hestevogn, og vi sang himmelhøjt på hele turen. Senere blev pastor Thaaning seminarieforstander, og der kom han på sin rette hylde. Han elskede unge mennesker og havde et fantastisk tag på dem.
Det blev et meget lykkeligt år for mig i præstegården, for selvom jeg længtes efter mit hjem, så var alt så hjemligt for mig. Og en gang imellem sagde fru Thaaning: "Ella, jeg havde tænkt, at du kunne tage til Hobro i morgen og bestille varerne til os".
Det elskelige menneske. Det betød, at jeg kunne have nogle timer hos mor, inden toget kørte tilbage.
Da året var gået og Titti kom hjem fra København, rejste jeg så tilbage til Hobro.

Med "Thy" til København.
Hvert år, når fjorden blev lagt til med is, kunne den lille fjordbåd, som ellers sejlede mellem Hobro og København en gang om ugen, ikke klare ismasserne. I stedet kom så onkel Thor med De Forenedes "Thy", som han var kaptajn på. "Thy" sejlede ellers på Aalborg-København, men da det var en stor og stærk damper, blev det den, som skulle holde os i forbindelse med omverdenen, når isen pakkede i fjorden.

Onkel Thor var bedstemor Friis' bror, og således min grandonkel. Han var djærv og ligetil, havde sejlet på langfart med sejlskibe, og var nu - vel som en slags retrætepost - blevet kaptajn på "Thy". På det tidspunkt jeg lærte ham rigtigt at kende, var han 74 år. Han var gift med tante Bolette, og de boede i Fredericiagade i København sammen med deres yngste datter, Mathia, som var svagtseende og ugift.
En dag fik mor brev fra tante Bolette, om jeg ville komme til København og gå tante til hånde, og mor sagde ja. Sådan var hun selv kommet ud, og det ville være utænkeligt, at jeg skulle ud hos fremmede. Jeg tror, at mor har forestillet sig, at jeg skulle være som en datter af huset og give den håndsrækning, man altid gav. Tante Bolette havde helt andre meninger om den ting. Hun var mildest talt vanskelig, og hun har nok haft svært ved at holde piger. Jeg går ud fra, at hun har forestillet sig, at hendes nieces døtre alle måtte være meget dygtige, idet min mor jo havde en kæmpehusholdning at tage vare på.
En skønne dag i oktober 1898 stod jeg så på kajen i Aalborg sammen med min mor og hilste på onkel Thor. Så blev min kommode båret om bord, og jeg skulle tage afsked. Mors sidste ord til mig var: "Hvis der bliver søgang, så skal du lægge dig i en tværkøje og blive liggende på ryggen".
Det råd fik jeg god brug for. Kahytsjomfruen fulgte mig ned og viste mig, hvor jeg skulle være, og så sejlede vi af sted kl. 17 om eftermiddagen med forventet ankomst i København næste dag kl. 9. Det rullede, og vi blev løftet og sænket, så lå vi omme på siden, porcelænet raslede ned af hylder og borde, lyset gik ud og det bragede og larmede. Der var både kvæg og øltønder med. Køerne var søsyge og faldt, og øltønderne raslede rundt, så hele lasten forskubbede sig. På et tidspunkt kom kahytsjomfruen farende og sagde, at jeg skulle stå op, for nu satte de bådene i vandet. Altså stod jeg op og indfandt mig på broen hos onkel Thor for at få nærmere ordre. "Hvad f..... vil du her", brølede han. Jeg sagde, at det var kahytsjomfruens ordre. "Så skulle da også..., det forb..... kvindemenneske, og hun har sejlet på Amerika...".
Det der var sket var, at "Thy" måtte gå et andet skib til assistance, og derfor var der sat en båd i vandet. Men vi gik ind til Grenaa og fik ordnet lasten og kom lidt til hægterne, før sejladsen fortsatte mod

København. Vi kom med 16 timers forsinkelse og lagde til kl. 23 om aftenen.
Jeg havde overhovedet ikke været søsyg, og iøvrigt var jeg heller ikke på noget tidspunkt under turen bange. Det kom måske af, at jeg kun havde sejlet på sommerdage på fjorden, så jeg troede, at en sejltur til København skulle være sådan.
Onkel var vældig stolt af mig: "Det kalder jeg sgu en skippertøs" sagde han anerkendende. Så gik vi til Fredericiagade, dødtrætte begge to, og det regnede. Da vi gik over Amalienborg slotsplads, og onkel fortalte, at "her bor kongen", kunne jeg slet ikke fornemme den glans og herlighed, jeg troede der måtte være forbundet med kongens slot. Jeg kan huske, at jeg tænkte "herregud, er det det hele".

Min hverdag i København.
Tante og onkel boede i et af de første huse i Fredericiagade. Det har muligvis været tjenestebolig, for der boede tre kaptajnsfamilier i huset, som lå lige overfor Christian VIII's palæ. Vi boede i stueetagen, men besøgte ofte familien på første sal, og fra deres stuer var der udsigt til den kongelige have.
Det var en fire-værelses lejlighed, tante og onkel havde. Der var spisestue og dagligstue, samt soveværelse og Mathias værelse, som hun og jeg delte. Fra køkkenet var der døre både til spisekammeret og klosettet, side om side. Klosettet var et gammeldags das med spand, som jeg skulle tømme to gange om ugen. Badeværelse var der naturligvis ikke, men i Mathias værelse havde vi et servanteskab, som indvendig var beklædt med zink. Man åbnede lågerne, og der var så vaskestellet.
Nu skulle jeg så lære familien at kende, for med de store afstande, der var den gang, rejste man ikke rundt og besøgte hinanden. Til gengæld var der sammenhold i familierne, og det skulle vise sig, at jeg havde masser af familie i København, og jeg blev inviteret hos alle. Foreløbig var der altså tante Bolette, som var kuglerund. Min fætter Christian Friis sagde en gang: "Der kunne blive en dejlig sylte af tante Bolettes hovede". På grund af sin enorme vægt var hun noget gangbesværet, og hendes ben var viklet i gaze. Det var en af mine opgaver at skifte forbindinger på hende, og det var noget, jeg altid

fik ros for. Så var der Mathia, som var 37 år, da jeg kom der. Jeg undrede mig over, at nogen kunne være så gammel og så alligevel være hjemme hos sin mor. Men hvor har jeg tit senere tænkt på, at hendes tilværelse har været trist og grå. Dag ind og dag ud gik hun sammen med sin gamle mor, og skulle hun nogen steder, måtte jeg følge hende på grund af det svage syn. Privatliv havde hun intet af, ikke en gang om natten, fordi jeg jo delte værelse med hende. Og tante var heller ikke altid rar mod hende. En anden datter var Thea. Hun var oldfrue på Københavns Kommunehospital, og hun var myndig og rar og plejede at komme hjem og "ordne" ting, når tante var for striks. Jeg blev jævnligt sendt hen til Thea med besked, og jeg elskede at komme der. Jeg skulle gennem det meste af hospitalet, for at komme allerinderst ind i komplekset, hvor Thea havde en hyggelig lejlighed. Hun trakterede med chokolade og var altid rar og forstående.

Så var der to døtre mere. En gift med en forvalter på Fyn, og hende mødte jeg aldrig. Den anden var proprietærfrue og en meget fin dame. Hun sagde naturligvis du til mig, mens jeg skulle sige De til hende, selvom hun var mors kusine. Hun havde en datter på alder med mig, og hun skulle også tiltales med De, men sagde du til mig. Når proprietærfruen kom for at besøge sin mor, skulle jeg melde hende i dagligstuen, åbne døre og lade hende sejle ind. Til gengæld var hendes mand noget af det rareste. Jeg tror han morede sig lidt over sin kones manerer, og han var også klar over, at hans svigermor ikke var nem at gøre tilpas.

Tante havde den ide, at jeg kun måtte få to stykker rugbrød til frokost. Det var for at spare på pålægget. Til gengæld måtte skiverne gerne være tommetykke. Mine skiver lå i den ene ende af brødkurven, så ingen tog fejl. En gang, da proprietærfamilien var der, tog han een af mine skiver. "De tog af min ende af brødbakken", sagde jeg. "Jamen dog", svarede han og begyndte ufortrødent at komme godt med smør på. Ovenpå dyngede han det bedste pålæg, han kunne udse sig. Da hele anretningen var færdig sagde han "jamen så bytter vi".

Arbejdsdagen.

Hjemme havde jeg altid hørt til blandt de små. Jeg var den, som

skulle lege med mine mindre søskende, mens mine store, dygtige søstre hjalp mor. Nu skal jeg love for, at jeg blev sat i arbejde fra tidlig morgen til sen aften. Tante var proper, og det hele skulle skinne. Dertil kom, at hun var nøjeregnende, så indkøb blev foretaget med omhu og i de billigste forretninger, og jeg havde mine unge ben, så det var ingen sag at gå efter det hele.

Der blev gjort rent, pudset kobber- og messingtøj, hakket kød pr. håndkraft på et brædt, tørret støv af, dækket bord, vasket op o. s. v. Jeg havde fri hver torsdag eftermiddag. Det vil sige fri var det ikke, men den dag måtte jeg vaske mit eget tøj, stoppe mine strømper og læse aviser. Selvfølgelig snød jeg. Når der skulle hakkes kød eller pudses kobbertøj, blev køkkenbordet altid dækket med aviser først, og så stod jeg der og læste. Tit fik kobbertøjet kun en støveklud, og det opdagede tante aldrig, tværtimod fik jeg ros for mit pudsearbejde.

Vores købmand boede i Nyboder, og hvis der blev købt stort ind, opnåede man en rabat på en halv eller en hel øre pr. enhed. Så vi købte altid fem pund sukker og fem pund mel ad gangen. Vi skulle også have en dunk petroleum hver uge, og jeg skulle bære dunken til købmanden. Ih, hvor jeg synes det var flovt at gå med den dunk på gaden. Jeg har brugt masser af tid på at få den pakket pænt ind, så ingen kunne se, at det var en petroleumsdunk. Tante måtte naturligvis ikke se det, så havde jeg fået at vide, at jeg var fin på den.

Bortset fra det med dunken kunne jeg godt lide at komme til købmanden, for det var nemlig familie. Noget af bedstefar Friis' familie, tror jeg. Den allerførste gang jeg kom der, spurgte førstekommis'en om jeg hed Ella, og da jeg svarede ja, sagde han: "Så er vi i familie, og nu skal du med ind og have kaffe". Det var en dejlig familie, og vi havde det rart ved de ugentlige indkøbsbesøg. Jeg gik glad hjem den første gang, og karlen kom lidt efter med varerne. "Hvem var det som ringede på", spurgte tante. Da hun hørte, det var købmandskarlen, fik jeg en omgang. "Er du for fin til selv at bære varerne hjem". Så måtte jeg jo slæbe fremover.

Du godeste, hvor har jeg gået mange kilometer i København. Tændstikker købte vi i Store Kongensgade, der kunne vi få store pakker uden strygeflade på selve æskerne. Man fik eet strygestykke med til samtlige æsker, og så var det billigere.

Tante hæklede og strikkede dejlige slumretæpper, og ind i håndarbejdet blev der lagt kulørte silkestrimler, så tæppet blev tykt og lunt. Det var mit arbejde dels at klippe silkestrimlerne, dels at gå rundt i byens forretninger og købe silke til at klippe op. En sjælden gang skulle tante i Magasin for selv at se på materialer. Så hjalp jeg hende til Bredgade og op i sporvognen, og løb foran sporvognen til Kongens Nytorv for at tage imod. Det ville være utænkeligt at ofre to øre på en sporvognsbillet til mig.

Den gang var der virkelig service i forretningerne. Ved disken stod et par stole, og når man havde fremført sit ærinde, blev man budt en stol, og så fandt ekspedienten varerne og præsenterede dem for kunderne. Når mor og jeg gik ud i Hobro for at købe ind, sad vi altid der og så på udbuddet. Så den første gang jeg ledsagede tante til Magasin, dejsede jeg naturligvis om på den budte stol, da ekspedienten sagde: "Vil fruen og frøkenen ikke sidde". Der sad jeg så og svingede med benene og nød det efter løbeturen gennem Bredgade. Næh, hvor tante var forarget, og sikken en omgang jeg fik, da vi kom ud. Sådan et ungt letfodet menneske skulle sandelig ikke have behov at sidde.

Tante Bolette havde en stor hobby. Hun lavede salver og urteafkog for alskens lidelser. En af mine ugentlige indkøbsture gik til apoteket med en alenlang liste over alt det, der skulle bruges til hendes miksturer. Pharmaceuten kom aldrig med kommentarer til listen, men han smilede på en særlig måde, og ud af de blikke, de ansatte på apoteket sendte hinanden, kunne jeg tydeligt se, hvad de mente om tantes medicinbryggeri. Selvfølgelig skulle jeg også gå til hånde, når der kogtes urter og salver. Det var min opgave at røre i gryden, men man kunne godt bestille noget ved siden af, så strikketøjet kom i gang. Det var altid servanteklude, som blev fabrikeret, mens der blev rørt i gryderne. Imens underholdt tante mig om onkels eskapader livet igennem. Jeg var målløs. Et var, at onkel havde foretaget sig, hvad man regnede med mænd foretog sig, når de var ude at sejle. Men at jeg på 15-16 år skulle høre om det!

Hver torsdag ved middagstid, når "Thy" lagde til, kom så onkel hjem, og blev modtaget af sin kone, som altid sagde: "Kommer du der søde Thor", og så spidsede hun munden til et smækkys.

Onkel blev altid fulgt hjem af to matroser, som bar hans lille skibskiste - og en torsk. Så stod menuen på kogt torsk og mælk og tvebakker. Onkels første opgave, når han kom hjem, var at kontrollere, at jeg havde tørret støv af på gerichterne over entredøren. Tante kunne ikke selv kravle op på en stol og se efter, så det skulle han gøre. Jeg tror, han var flov over at skulle kontrollere mig, så han dækkede over det ved at sige, når døren var lukket til stuen: "Nå, skal vi så se, om Bo-tung har noget at gøre vrøvl over".

Onkel Thor.

Når onkel var hjemme, hver uge fra torsdag formiddag til lørdag formiddag, gik den daglige tilværelse noget nemmere. Det vil sige, den var mere koncentreret om ham og hans ønsker, men han var vant til søens barske liv og tone, så tantes snobberi og den slags faldt lidt til jorden, når han var der.

Onkel førte skib til han var 76 år, men han kunne ikke selv tage støvler og bukser af. Han sad på en stol, og Mathia trak begge dele af. Resten kunne han så selv klare, og han var det herligste syn, når han iført natskjorte og halstørklæde og rygende på en lang pibe gik til sengs. Først gjorde han dog holdt ved et billede af det sejlskib, han havde sejlet på langfart med og sagde "Godnat gamle Sara", så satte han sig i sengen med avisen og en lang pibe. På en puf ved siden af sengen stod to piber mere. Jeg havde stoppet dem alle tre, og var det ikke gjort godt nok, råbte onkel: "Kan du komme herind min tøs og smage piben". Så stod man der på bare tæer og røg og indrømmede, at det var sikkert ikke godt nok.

Mathia og jeg sov altid med åben dør til tante og onkel, så vi hurtigt kunne tilkaldes, så de to dage onkel var hjemme, faldt vi i søvn i tobaksos. Tante var naturligvis vred over det rygeri i sengen, og det skete da også jævnligt, at der faldt gløder ud på kludetæpperne, når onkel faldt i søvn, og piben drattede på gulvet.

På et punkt var onkel lige så lidt af en helt, som de fleste andre mænd. Han var dødsensangst for at komme til læge. Den gang lod man også lægerne tage sig af dårlige tænder, og onkel gik i fjorten dage med en tand, som dinglede, uden at han selv tog affære eller ville lade lægen gøre det. Han spiste kun vælling, og vi hørte kun om den tand. Til

sidst blev det tante for meget. Da huslægen kom på sit ugentlige besøg, bad hun ham vente i næste uge, til onkel var hjemme. Alt gik som klappet. Lægen kom, fik en god snak med onkel og sagde så pludselig: "Hør kaptajn, jeg synes sgu, De er blevet skeløjet, kan De ikke komme hen til vinduet". Onkel gik intetanende hen i lyset, og et øjeblik efter var tanden ekspederet. Sikken et brøl der lød.
Jeg tror, onkel syntes, det var synd for mig, at jeg var endt hos to ældre, lidt sære damer. Han kendte jo mit barndomshjem, og vidste hvilken lys og dejlig tone der var. Så for at muntre mig op sagde han jævnligt, at jeg skulle med om bord og hente noget. Så sad vi med besætningen og fik noget at drikke. Hvad det var, ved jeg ikke, men jeg drak det da, og onkel uddelte sin højeste ros. "Du er sgu en rigtig skippertøs".
Det var under et besøg på "Thy", at jeg så de kongelige skibe. Det var jo i de store Fredensborg-dage, hvor Christian IX havde besøg af sine børn med familier. Der lå det engelske kongeskib, som kronprinsesse Alexandra var kommet med, og desuden det russiske kejserskib, som kejserinde Dagmar var sejlet til Danmark i. Jeg har aldrig set nogen af dem, men besætningen var i flotte uniformer. Hvor har jeg dog været et guds ord fra landet. Jeg var overhovedet ikke klar over, hvorfor det svirrede med "fine" damer på kajen, blot undrede jeg mig over, at de udenlandske officerer kunne tale med de danske damer. Jeg forelagde spørgsmålet for onkel Thor, og han sagde diplomatisk, at han troede ikke, det var det store problem.

Mine fridage hos Bonnéns.
Hver anden søndag havde jeg fri, men der kunne gives fri hver søndag formiddag, hvis jeg ville i kirke. Det ville jeg så, og på den måde har jeg set alle kirker i det indre København.
Men den faste frisøndag blev så godt som altid tilbragt hos familien Bonnén. Tante Bolette var uendelig snobbet, og hun havde bestemte meninger om, hvem jeg, som deres unge pige, måtte komme sammen med. Selvom Christiane Bonnén var min mors søster, og altså tantes niece, kom de ikke meget sammen, hvilket hang sammen med, at Bonnéns var fattige. Derfor var det passende, at jeg kom der, men ikke tante. Gudskelov for det, for Bonnéns gav mig et fristed. Det var det lykkeligste og muntreste hjem, man kunne forestille sig.

Familien boede på Fælledvej lige ved Sct. Hans Torv. På den ene side af gaden lå privaten, og på den anden manufakturforretningen, som onkel Bonnén havde. I baglokalet sad tante Christiane og syede en del af det, der blev solgt i forretningen. Hun var knusende dygtig med sine hænder. Så var der et lille køkken ved siden af, og fra et af mine første besøg mindes jeg, at min fætter, Folmer[8]), som den gang var fjorten år, sad i dette køkken og malede et billede af en nonne, som knælede i bøn. Den gang vidste vi jo ikke, at det skulle blive en levevej for ham at male, men talentet var der. En anden fætter, Helge, som også senere skulle vise sig at være uhyre talentfuld på musikkens område, var en lille purk på to år.

Det var næsten som at være hjemme, at komme hos Bonnéns. En stor søskendeflok og et dejligt sammenhold, men hvor der i mit barndomshjem var orden i både økonomi og hele hjemmet, så gik det mere gelinde hos Bonnéns. Manglede man penge gik et af møblerne på lånekontoret, og jeg tror bestemt, at det meste af møblementet på skift har været af sted. En gang, da jeg kom, var klaveret lige blevet indfriet, og sikken en glæde, der var. De små var anbragt ovenpå det, og resten af familien samlet ved og rundt om klaveret, og der blev sunget og spillet og alt andet var ligegyldigt.

Om sommeren tog vi på udflugt til Fælledparken med madpakker og Helge i trækvogn. En søndag måtte vi vende om på grund af regnvejr, men det ødelagde ikke udflugten. Onkel Bonnén bredte et tæppe ud på gulvet, en dug ovenpå og så spiste vi vores mad, lejret på gulvet og sang og legede, at vi var på udflugt.

Skulle det ske, at der var et lille overskud i kassen, blev pengene uvægerligt brugt på musik. Det var jo før radioens tid, og skulle man høre musik, skulle man ud. På en restaurant ved Dronning Louises bro var der altid levende musik om søndagen. Var der råd gik hele familien, inklusive jeg, derhen. Vi tre voksne fik kaffe og børnene hver en kage, det var det mindste man kunne nøjes med som adgangsbillet.

Efter sådan en dejlig søndag begyndte så hjemturen. Til fods naturligvis, og det var en lang tur. Jeg var dødsensangst for at blive tiltalt af fremmede mænd, og hvor der var sporvognsskinner gik jeg midt på gaden mellem skinnerne. Ellers sprang jeg fra ægtepar til ægtepar

og prøvede at få det til at se ud, somom jeg var deres datter. Aah, men så skulle de altid se på forretninger, og jeg stod og så mig om efter det næste ægtepar, jeg kunne hægte mig på. Bredgade turde jeg slet ikke gå i alene, for den var kendt for at være gaden, hvor de løse fugle altid trak. Så på Kongens Nytorv lykkedes det som regel at få en betjent til at følge mig det sidste stykke.

Hos min rige familie.

En dag ringede det på døren, og udenfor stod en meget rar mand, som ville besøge tante Bolette. Jeg viste ham ind og fortrak så til køkkenet. Lidt efter kom han derud og sagde: "Nu skal vi hilse rigtigt på hinanden, og du skal sige du til mig, for vi er i familie". Det var min mors fætter, isenkræmmer Bøgelund Jensen på Rådhuspladsen. Han inviterede mig til at besøge familien, og glad var jeg. Men jeg havde gjort regning uden tante Bolette. Så megen stads skulle der rigtignok ikke gøres af deres lille grandniece fra landet, så hun fandt hele tiden på noget, så jeg ikke kunne gå. Onkel Bøgelund Jensen lugtede lunten og inviterede så også tante Bolette og Mathia. På selve dagen sagde tante Bolette: "Du har så ofte talt om de unge hos købmandsfamilien, nu kan du besøge dem i dag, og så kan du hente os kl. 19,30 hos Bøgelund Jensens".

Det var ikke lige hvad jeg havde regnet med, men præcis kl. 19,30 stod jeg så foran Bøgelunds dør og ringede på. Onkel Bøgelund åbnede selv og førte mig til bords i en meget smuk spisestue. Der var dækket til to, ham og mig. Sådan havde han arrangeret det, da han fandt ud af, hvad tante Bolette havde udpønset. Hans kone havde spist med damerne, og han havde ventet på mig. Det blev et hyggeligt måltid, og da det var endt, bød han mig armen og førte mig ind i dagligstuen, hvor damerne ventede. Efter at jeg havde hilst på tante Bøgelund, sagde onkel pludselig til sin kone: "Hvad siger du, skulle vi ikke vise Ella vores sidste nye opfindelse".

"Hvad er det, vi vil sandelig også gerne se det", pippede tante Bolette, og således gik det til, at vi i samlet trop styrede gennem huset til: Familiens wc med træk og slip. En overdådighed med mahognisæde og porcelænshåndtag til at trække i, og onkel Bøgelund trak, mens vi alle beundrede vandfaldet. Og jeg skrupgrinede og syntes, det var urkomisk.

Men tante Bolette var forarget. WC'er var noget, man slet ikke talte om, og så havde de rige Bøgelunds ligefrem vist det frem. Hun kunne ikke så godt sige til dem, at hun var forarget, så i stedet gik det ud over mig på hjemturen. Jeg fik en tur, fordi jeg havde grinet. Det kunne man slet ikke tillade sig.

"På hat" med de kongelige.

Vi boede, som nævnt, i Fredericiagade lige bagved Amalienborg. Og dagligt så vi såvel Christian IX'ende som prins Frederik (VIII), når de uafhængigt af hinanden gik forbi for at komme til Langelinie. Kongen høj og rank i mørkt tøj og høj hat, prinsen elegant og med et sikkert blik for kvindelig ynde. Således sendte han altid et smil til en yndig sypige, som sad i systuen i den høje kælder under vores lejlighed. En dag kom prins Christian (X) i fuld galop gennem gaden, hvilket jeg så fra vinduet. Da jeg sagde til tante Bolette, at det var prinsen, sagde hun, at så skulle vi snart tælle salutskud. Det var den 11. marts 1899, og på antallet af skud vidste vi, at der var født en prins, Frederik (IX). På den måde har jeg "oplevet" fire konger i den tid jeg boede i København, og fra stuerne hos kaptajnsfamilien som boede ovenpå, har jeg set alle fire generationer i haven bag Christian den VIII's palæ, som prins Christian og prinsesse Alexandrine havde overtaget i 1898.

Farvel og goddag til København.

Selvom jeg efterhånden havde fået mange åndehuller i den daglige trummerum, længtes jeg alligevel meget hjem til Hobro, og ikke mindst til min dejlige mor. Tante var vanskelig, og hun krævede meget mere af mig, end man kunne forvente, at en 16-års pige kunne. En dag lod hun sin ærgrelse over mig komme til udtryk ved at sige: "Jeg ville da have troet, at en datter af Marie...". Længere kom hun ikke. Jeg havde bidt så meget i mig, men jeg tålte ikke, at nogen sagde noget om mor, så jeg svarede prompte: "Tante vover ikke at sige noget om mor". Det hjalp, der blev ikke sagt mere.

Kort tid efter kom fru pastor Thaaning, som var på besøg hos sin mor på Østerbro. Jeg blev så lettet over at se et elsket ansigt derhjemmefra, at jeg tudskrålende puttede mig ind til hende og øste mit hjerte og min sorg ud.

Fru Thaaning blev præsenteret for tante Bolette, der var så benovet over at huse en præstefrue, at hun uden videre dikkedarer gav mig fri til at gå med fru Thaaning til Østerbro til middag. Thaaningernes mormor var en elskelig dame, som tog imod mig med åbne arme, og jævnligt sendte hun bud efter mig. Jeg fik altid lov at gå, for fru Thaaning havde gjort det klart for tante Bolette, at hendes mor trængte til mine besøg.

Alligevel var jeg glad, da mit år i København var ved at være til ende. Hele mit privatliv var min kommode i entreen, og når damerne hvilede, stod jeg derude og kiggede på mine ting i skufferne. Min dukkedreng lå der også, og ham havde jeg taget op en dag, da onkel Thor kom igennem gangen. Da han så mig store pige med en dukke sagde han: "Det er sgu da godt, du snart skal hjem, før du bliver sær som de andre".

Og så en dag slog frihedens time. Tante og Mathia skulle en måned til Fyn hos forvalterfamilien, og min kommode blev kørt til Hobrobåden. Jeg sejlede hjem på dæksplads, og var oppe på broen, så snart det blev lyst. Derfra hørte jeg fra bakkerne ned til fjorden en ko brøle, snart efter var vi så langt inde, at jeg kunne høre hanerne gale på gårdene, og jeg tænkte: "Aah, gudskelov, nu er du hjemme i Jylland igen".

Mor og jeg lagde ikke planer for, hvad der nu skulle ske. Jeg tror mor havde regnet med, at jeg skulle være hjemme hos hende og hjælpe, og jeg nød at se hende hver dag og fortælle om alt, hvad jeg havde oplevet i København, ja, i det hele taget at gense hele min nære familie.

Men en dag kom der så brev fra tante Bolette. Hun skrev fra Fyn til mor og fortalte, hvor glad hun havde været for at have mig, og hvilken stor glæde det ville være, hvis jeg ville komme og være der et år mere. Mor var lykkelig over så megen ære, jeg havde gjort hende og hjemmet i København og strålede som en lille sol over sin dygtige datter, der havde gjort sig selv uundværlig. Og jeg? Jeg nænnede ikke at fortælle min søde mor, som havde så mange at tage vare på, hvordan det i virkeligheden var at være i København. Så jeg smilede med mor og gik så op i pulterkammeret og tudede. Så badede jeg øjnene i koldt vand og gik igen ned i stuen til de andre. Efter en

måneds dejlig ferie i Hobro tog jeg igen til København og tilbragte et år mere på samme måde, som det første var gået.

Sygepleje.
I efteråret 1900 var jeg så endelig tilbage i Hobro, og spørgsmålet for mig var "hvad nu". Jeg havde i flere år haft lyst til sygepleje, men det havde familien taget som en grille. Sygepleje var ikke noget for en ung pige, hun skulle uddanne sig til at blive en dygtig husmor, og en dag ville der nok dukke en frier op. De, som gik ind til sygeplejegerningen, var i høj grad kvinder, som havde opgivet håbet om nogensinde at blive gift, og via Røde Kors kom de så ind i noget meningsfyldt arbejde.
Foreløbig var der god brug for mig hjemme. Mor var ikke stærk, og ind imellem var hun også sengeliggende, så jeg "øvede" mig på sygeplejegerningen på både hende og bedstemor.
En dag, da vores rare huslæge gik efter et besøg, klappede han mig på kinden og sagde: "Du er rigtignok en dygtig lille sygeplejerske". Det var jo vand på min mølle, og jeg skyndte mig at sige: "Jamen det er også det, jeg vil være".
-Hm hm, rømmede han sig og kiggede på mig over brillerne. "Jamen så må du se at blive lidt større og stærkere, og hvis du stadig har lyst, skal jeg skrive til professor Tage Hansen på Aarhus Amtssygehus". Jeg nærmest svævede de næste dage. Tænk, at vores læge ikke havde taget det som noget pjat, men var gået ind for min ide.

Endelig sygeplejeelev.
Så skete der noget, som satte skub i sagerne. Dorthea kom hjem på besøg, og hun havde rejst i tog med en ung pige, som havde grædt næsten fra det øjeblik toget havde forladt København. Som naturligt var, havde Dorthea spurgt, om der var noget hun kunne hjælpe med, og den unge pige havde betroet hende, at hun var på vej til Farsø sygehus, hvor hun skulle være elev. Men det var gået op for hende, at det var en fejltagelse, hun kunne ikke undvære sin mor. At komme fra den ene ende af landet til den anden, tog omkring århundredskiftet så lang tid, som det tager at komme jorden rundt med fly i dag, så de to unge piger havde rig lejlighed til at lære hin-

anden at kende. Dorthea havde derfor inviteret den unge pige til at besøge os i Hobro på de fridage, vi troede hun ville få, og de havde udvekslet navne og adresser. Desuden havde Dorthea opmuntrende sagt til hende: "Min søster, Ella, ville være lykkelig, hvis hun nu var i Deres sted".
Omkring en måned efter dette, fik mor brev fra Farsø. Ikke fra den unge pige, men fra sygeplejersken frk. Christensen. Hun skrev, at hjemlængslen var blevet for stor for den unge pige, som nu var rejst tilbage til Sjælland, men hun havde foreslået, at jeg skulle overtage hendes stilling.
Mit hjerte gav et hop af glæde, sikken en chance at få. Men mor var ikke meget for det. "Sig ja, mor", blev jeg ved med at sige, og til sidst blev vi enige om et års prøvetid.
Der blev sendt besked til Farsø sygehus, at jeg kom. Mine ting blev pakket og sendt, og hele familien fulgte på banegården og vinkede farvel. Det var en årstid uden blomster i haven, men tante Pauline syntes, jeg skulle have en buket med. Så hun havde sat en yndig buket sammen af, hvad hun kunne klippe af sine potteplanter. Med buketten i hånden vinkede jeg farvel til familien og kørte så først med tog et par timer, og derefter med dagvogn i halvanden time og nåede så Farsø.
Der blev jeg modtaget af frk. Christensen, som skilte mig af med tante Paulines buket med ordene: "Det var sødt af Dem at tage blomster med til mig, tak skal De have".

Epidemisygehuse.
Farsø sygehus var den gang ret nyt. Det var et af de mange sygehuse, som blev bygget landet over omkring århundredskiftet, hovedsagelig til epidemipatienter. Det var patienter med difteritis, skarlagensfeber eller tyfus. Desuden kom der også tuberkulosepatienter.
Farsø sygehus var to bygninger, en hovedbygning og en udhusbygning. I hovedbygningen var der indgang i gavlen, og omkring en midtergang var grupperet to tre-sengsstuer, en to-sengsstue, operationsstue, lægeværelse, en celle, to sygeplejeværelser, skyllerum, badeværelse og køkken. På gangen hang der et medicinskab og et isskab, og der var rindende vand i både badeværelse, køkken og skyllerum. Vandet

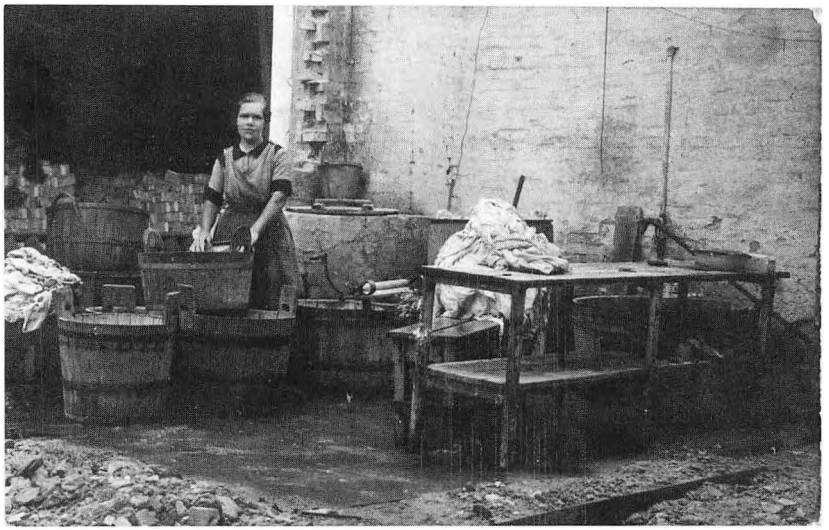

Farsø sygehus, opført 1894. De to bygninger er nu forbundet ved en senene tilbygning.

kom fra en pumpe udenfor bygningen, hvorfra karlen hver dag pumpede op til to store trækar på loftet.
I udhusbygningen var der vognport, desinfektionsrum, ligrum, karlens værelse, vaskehus, strygestue og ishus. Al den is, som skulle bruges til isposer og den slags, blev hugget om vinteren og pakket med tørv for at holde. Den is, som patienterne skulle suge, købte vi på apoteket, og der købte vi også hindbærsaft, som regnedes for diætkost.
Sygehusets personale bestod af sygeplejersken, en kokkepige, en karl og så mig. Lægen var både sygehuslæge og distriktslæge, så man vidste aldrig, hvornår han blev kaldt ud. Når han ikke var hjemme, spurgte vi i stedet apotekeren til råds.

Løn - otte kroner.
Jeg blev ansat til otte kroner om måneden i løn, for hvis årsindtægten blev på over 100 kr., skulle man betale skat. Jeg kom altså på 96 kr. om året plus kost og logi.

Så begyndte den daglige dont, og mine drømme om at lindre feberhede kinder med en svalende hånd, druknede i sæbevand. Det var hovedrengøringens tid, og vægge, paneler, døre, gulve og vindueskarme blev skuret med brun sæbe og sodavand. Kakkelovnene fik ovnsværte, og den store kobberovn til varmt vand i badeværelset fik både knofedt og pudsemiddel. Den kobberovn skulle iøvrigt pudses hver gang den havde været tændt, og det var den i hvert fald en gang om ugen. Patienter med skarlagensfeber fik nemlig et ugentligt bad. De øvrige kun "når de trængte til det". Det lyder morsomt i dag, men den gang var et ugentligt bad noget af en luksus.
Sygeplejersken var morfinist. Det tog nogle måneder, inden det gik op for mig, men hver aften, når vi havde spist, gik hun ind på sit værelse og låste døren. Så så vi hende ikke før næste morgen. Nattevagten var min afdeling, og skulle jeg have lægehjælp, løb karlen ned i byen og fik fat på ham.
En aften, da vi sad og spiste, faldt frk. Christensen pludselig om på gulvet, og blev liggende. Jeg troede bestemt hun skulle dø, og bar hende ind i seng, hvorefter jeg nærmest spurtede ned til lægen. Han var ikke hjemme, sagde fruen, så turen gik videre til apoteket, hvor apoteker Topp gav mig noget kamfer og sagde, hvad jeg skulle gøre. Frk. Christensen lå stadig i samme stilling og så død ud, men efter at have lugtet til kamferen og fået lidt på tungen, kom hun hurtigt til sig selv. Kors, hvor blev hun gal over, at jeg havde været hos både læge og apoteker. Kort efter rejste hun, og det mærkelige er, at jeg til afsked sagde til hende: "Vi mødes igen på Aarhus Amtssygehus". Hvorfor jeg sagde det, aner jeg ikke. Men vi mødtes der.
Den ny sygeplejerske var ikke stort bedre. Det lyder utroligt, men det var faktisk karlen og mig, som gjorde det meste, og vi var begge 19 år. Der var i grunden ikke noget at sige til, at patienters tillid til sygehuse var begrænset.
Det var heller ikke meget, vi kunne gøre for at helbrede og lindre. Difteritispatienter kom i damp, og tyfuspatienter levede udelukkende på mælk. Vi havde en tuberkulosepatient, som havde fået amputeret det ene ben. Han havde træben, et stort tungt et, som han ikke kunne bruge. Han havde boet på sygehuset i flere år, og kom aldrig ud.

Storvask på Farsø sygehus c. 1900.

Ham bar jeg ud i haven om sommeren og lagde ham på en båre, så han kunne få frisk luft og nyde haven.
Egnen var meget indremissionsk, og jeg husker en lille dreng, som blev indlagt med tuberkulose. Der var intet håb om, at han kunne blive rask, men han glædede sig inderligt til at dø. Han havde en billedbibel, og den læste han i og fortalte mig, at han så hen til at komme i himlen og synge med englene. Det gjorde et meget stærkt indtryk på mig.
Hygiejnen var ikke i højsædet. Vores læge var mere end malproper, og jeg har aldrig set ham vaske hænder. Men han var rar, både mod patienterne og mod mig, og da han fandt ud af, at jeg gerne ville lære noget, kom han med en lille anatomibog og læste med mig.

En dramatisk nat.
En gang havde vi en sindssyg patient i cellen. Han var i spændetrøje, og jeg skulle våge over ham om natten. Det vil sige, det var vist karlen som skulle, men han var bange for sindssyge, så jeg sad der.

Ud på aftenen kørte en hestevogn op for døren, og en landmand kom ind og sagde, at de havde en delirist med (en patient med delirium tremens). Jeg vækkede karlen og sendte ham ned efter lægen, men han sendte bud med tilbage, at patienten blot skulle have en skefuld chloral hver time.
Landmændene hjalp med at få patienten klædt af og puttet i seng i cellen, hvor der blev stillet en ekstra seng ind, så jeg kunne våge over begge patienter.
Så kom det vanskelige punkt, da deliristen skulle have chloral. Han var overbevist om, at jeg var kropige, som ville give ham et glas til, så han ville give mig et smækkys på munden, samtidig med at han sang, at jeg var en lille skat. Det var en nat, jeg huskede længe. Ud på natten døde begge patienter, og karlen og jeg gjorde dem i stand og bar dem i lighuset. Så var vi klar til dagens arbejde!

På Amtssygehuset.
Det hårde arbejde havde ikke frataget mig lysten til sygeplejen. Men jeg ville lære noget, og en dag satte jeg mig og skrev til professor Tage Hansen i Aarhus. Jeg havde ikke begreb om at skrive en ansøgning, og skal nok være begyndt på den med "Kære professor...". Men der kom brev, og jeg blev bedt om at møde i professorens privatkonsultation i Ryesgade i Aarhus en bestemt dag. Det medførte, at jeg skulle have en fridag, og da det var noget, man ikke havde, spurgte lægen naturligvis, hvorfor jeg skulle have fri. Jeg sagde, som det var, og han gav mig en anbefaling. Med den i tasken rejste jeg til Aarhus. Tage Hansen så på mig med sine rare øjne og spurgte: "Vil De være god ved patienterne"? Det lovede jeg. - "Ja, for det skal De sgu", føjede han til. Så sendte han mig op til en ældre herre, som var formand for sygehusbestyrelsen, og desuden fik jeg besked på at møde på Amtssygehuset kl. 15 og hilse på diakonisserne. De var mere end elskelige, og efter en dejlig samtale med dem, tog jeg toget til Hobro og fortalte mor om min dag. Kort efter kom der brev, at jeg var ansat. Det blev en tid, hvor jeg lærte noget. Der var ikke nogen egentlig uddannelse, så det gjaldt bare om at suge til sig, at spørge, høre efter og navnlig huske alle de latinske ord. Men diakonisserne var søde, og jeg fik lov at være med alle steder, hvor der kunne læres noget.

Vi mødte hver morgen kl. 9 på operationsstuen. Det var næsten som at blive ladt ind i en helligdom at komme der. Professoren elskede sine patienter, han var en dygtig kirurg, og han ville gerne have, at vi alle skulle lære noget. Jeg stod helt oppe på tæerne for at kunne se alt. Der var mange tuberkulosepatienter, og det værste var, når der skulle foretages amputation. Det var de værste operationer at være med til. Specielt når karlen gik med det, der var amputeret, et ben eller nogle fingre. Jeg var syg hver gang. En gang afreagerede jeg ved at gå i skyllerummet og rive et gazebind i små stykker. En af lægerne kom og fandt mig der. "Hvad laver De da lille Farsøe", spurgte han. Jeg kiggede på alle stumperne og sagde oplysende "Jeg river gaze i stykker". "Hm hm", sagde han og gik grundende ud igen.
En dag hørte jeg professoren sige til en reservelæge: "I morgen har vi så frk. Christensen, jeg tror sgu hun er morfinist". Jeg hørte mig selv sige: "Ja, det er hun". Man blandede sig ellers aldrig i lægernes samtaler, så professoren spurgte: "Sagde De noget bette frøken"? Jeg gentog spagfærdigt, at det var hun og fortalte, hvor jeg kendte hende fra. Det var "min" frk. Christensen fra Farsø, og jeg blev bedt om at kigge ind, da hun var i narkose for at se, om det var den rigtige, af hensyn til hendes videre behandling.

Afdelingssygeplejerske.
Man blev antaget for et år ad gangen, og da jeg havde været på Amtssygehuset et år, kom professoren og sagde: "Bette frøken, vil De ikke blive og have søster Lines afdeling, når hun nu skal pensioneres"?
Det var vel nok et skulderklap, men det var lønnen til gengæld ikke. Professoren gjorde, hvad han kunne overfor bestyrelsen, men diakonisserne fik ikke meget, og jeg kunne ikke få mere. Tage Hansen kom tilbage med den nedslående meddelelse - "Ti kroner om måneden, det er sgutte meget, men hvad siger De"? Jeg sagde ja. Amtssygehuset var et dejligt sygehus, der var en god tone, og der var mulighed for at lære meget mere.
Det blev til halvandet år som afdelingssygeplejerske, så ville jeg ud for at prøve om vingerne kunne bære. Jeg havde søgt og fået Kalundborg sygehus, hvor jeg skulle være alene om ansvaret.

Kalundborg, aah nej.

Mit første indtryk af Kalundborg sygehus var, at det lignede en fattiggård. Der var utrolig uhumsk. På stuerne var der spytbakker og wc-stole, og klokkestrengene ved sengene var bundet op, så patienterne ikke kunne nå dem. På den måde kunne vågekonen sove i fred og få sin løn for det. På gangen var der en løber, som var sømmet på. Den var noget af det mest snavsede jeg har set.

Det skulle vise sig at blive mere end svært at få gennemført forbedringer af nogen slags på Kalundborg sygehus. Karlen var gift med kokkepigen, og det var dem, som bestemte. Der var en pige til hjælp, men hun var vist i familie med karlen eller kokkepigen og måtte gøre, som de sagde. Sygehusbestyrelsen ville ikke have ballade med de gamle medarbejdere, og lægen var distriktslægen, som kun kom af og til.

Altså blev det mig, som måtte kæmpe med det eksisterende personale. Spytbakker og wc-stole fjernede jeg selv fra stuerne, skrubbede dem og satte dem på loftet. Næste dag havde karlen båret dem ned igen. Jeg bar dem op på loftet, og sådan blev vi ved et par gange til jeg vandt. Løberen på gangen fjernede jeg også selv. Når patienterne om aftenen var godnat'tet, tog jeg fat på at trække søm op, og til sidst var den løsnet og kunne fjernes. Så lagde jeg mig på alle fire og skrubbede gangen i brun sæbe og sodavand.

Sygehuset havde ni senge og den obligatoriske celle, plus en stue med tremmer for til arresterede, som ikke kunne tåle miljøet i arresten. Imens jeg var der, havde vi en indsat. Det var en af byens store, og hvad han havde lavet, ved jeg ikke. Men vennerne havde holdt stort afskedsgilde for ham aftenen før indsættelsen, og han kom til afsoning i løftet stemning ledsaget af venneflokken. De bragte mad og drikke til ham hver dag i en kurv, som jeg skulle undersøge. Den indsatte tog det hele som en kæmpeoplevelse.

En eftermiddag kom en af landevejens riddere med en indlæggelsesseddel fra distriktslægen. Patienten humpede og klagede, men var ikke blevet undersøgt af lægen. Han havde nemlig sagt: "Hvis De tager støvlen af mig, så får De den aldrig på igen".

Patienten kom i bad, og han havde lus. Så blev han afluset og klippet, og hans tøj blev desinficeret. Benet kunne jeg ikke se noget på, men

ikke desto mindre klagede han, blot jeg rørte det. Altså måtte den stakkels mand i seng.
Der gik nogle dage med skrig af smerte, blot jeg rørte benet. Men så en aften, hvor min dør stod på klem, så jeg ham gå rask og kvikt af sted hen ad gangen til toilettet. Vi fik en god snak, og vagabonden tilstod, at han trængte i den grad til at blive afluset og vasket, at han havde fundet på det med benet.
Vi blev fine venner, og jeg mælede naturligvis ikke et ord om hans lille bedrageri, og det blev til en hjertelig afsked, da han blev udskrevet med rent tøj og en god madpakke.
Der var ikke nogen egentlig sygehuslæge på Kalundborg sygehus. Distriktslægen kom nærmest på at være det, men ellers kom oplandets læger hver især med deres patienter og opererede dem selv. De havde ikke forstand på at give narkose, og ofte begyndte de at skære i patienterne før de var ordentligt narkotiserede.
Jeg kunne simpelthen ikke bære det mere, og spurgte så distriktslægen om tilladelse til at give narkose. "Hvad fanden", sagde han, "tror De da, at De kan klare alt selv". Men tilladelsen blev givet, og det var en umådelig lettelse at kunne stoppe en læge med ordene: "Patienten reagerer endnu, De må vente".

Opfordring fra Farsø.
Når jeg tænker tilbage, står det år i Kalundborg som en meget ubehagelig tid. Men jeg havde også venner. For det første havde jeg nær kontakt med diakonisserne i Aarhus, og de opmuntrede og bad mig holde ud. For det andet havde jeg fundet en ven blandt patienterne. Det var en lærer Clausen, som havde været indlagt et stykke tid. Han boede sammen med sin datter, som styrede hus for ham, og de to inviterede mig hele tiden. Lærer Clausen var et fint og klogt menneske, og hos ham kunne jeg læsse af om sygehuset. Men han var også klar over, at jeg ikke nåede langt med sygehusbestyrelsen, så både han og datteren holdt mig oppe i det år, jeg havde bundet mig for, men støttede mig i at søge noget andet.
Og så kom der brev fra Farsø, underskrevet af en kreds af beboerne i byen. De opfordrede mig til at søge stillingen som sygeplejerske ved Farsø sygehus, da den var ledig. Der var kommet en ny læge, siden

jeg var rejst, og jeg skrev til ham. Så kom der svar, at han havde hørt mig godt omtalt, og han ville gerne have, jeg kom.
Nu var det så mig, som skulle få Farsø sygehus til at fungere. Det var noget i miskredit at blive indlagt, og jeg skulle være det smilende ansigt i byen og vise mig her og der, så folk blev fortrolige med mig og ikke var bange for at komme på sygehuset. Noget af det første jeg gjorde, var at opsøge præsten og bede ham komme af og til og tale med patienterne. Det var han ikke så meget for, men han kom dog et par gange. Som leder af det lille sygehus skulle jeg også stå for indkøb og sætte de andre i arbejde. Det var næsten det værste. Da slagteren kom første gang med sin hestevogn og der skulle købes ind til en uge, tænkte jeg, det er bedst at være ærlig. Så jeg sagde: "Jeg har ikke begreb skabt om, hvad jeg skal købe, men jeg ved hvordan det skal smage, og hvis De snyder mig, så handler jeg aldrig mere med Dem". Han snød aldrig.
Når patienterne hvilede om eftermiddagen, var min læsning ikke anatomibøger, men Madam Mangors kogebog. Og når pigen kom for at få besked, kunne jeg med nogenlunde autoritet sige, at jeg havde tænkt sådan og sådan.
Værre var det, da karlen en dag stillede og sagde: "Ja, så vil jeg gerne have at vide, hvilke grøntsager frøken Farsøe har tænkt sig, at der skal såes i urtehaven".
Jeg kan helt ærligt sige, at ikke et sekund havde frøken Farsøe tænkt sig, at det også hørte med under sygepleje. Men jeg lagde ansigtet i tænksomme folder og sagde noget om, at "planen skulle være endelig klar til i morgen". Så gik min eftermiddagstur ned til apotekeren for at få hans mening, og næste dag fik karlen besked om både gulerødder og porrer.

Tid til hygge.
Jeg var 23 år, da jeg kom tilbage til Farsø, og min elev var 29 år, og det kunne have givet vanskeligheder, men det gjorde det ikke. Hun hed frk. Jørgensen, og vi blev venner for livet. Så var der doktor Bjerge og frue, som vi kom sammen med, og apoteker Topp og hans kvindelige pharmaceut, frk. Gronemann, og apotekerens husbestyrerinde. Vi havde virkelig mange hyggesammenkomster, som apotekeren

næsten altid tog initiativet til. Han var selskabsmand om en hals. Hver dag, når dagvognen kom med post, mødtes lægen, apotekeren, præsten, dyrlægen og hvem der ellers hentede sin post selv, der i blandt jeg. Det var sadelmageren, der fungerede som postmester. Han lagde et brædt over nogle bukke i sit værksted, og det var post-kontoret. Der stod vi så midt i værkstedet og hyggesnakkede og udvekslede nyheder.

Apoteker Topp havde i nogen tid frittet mig om min fødselsdag, men den dag ville jeg nu have for mig selv. "Jeg er sikker på, at det er den 15. marts", sagde apotekeren en dag og smilede stort til mig. Jeg smilede ligeså stort til ham. Så blev hele den faste klike indbudt til middag hos apotekeren den 15. marts. Han var mester i at arrangere og finde på sjov. Denne fests clou var en grammofonplade, hvorpå han havde fået indtalt en fødselsdagstale til mig. Og så var der iøvrigt gaver fra alle i husstanden inklusive koen i apotekergårdens stald og hesten Musse.

Næste dag gik jeg lidt før de andre efter post og spurgte sadelmageren, om han den 18. - som var min fødselsdag - ville lægge al min post til side, så den kunne hentes senere. Sådan gik det så. Men læge Bjerge var ude i oplandet den dag, og fru Bjerge sendte deres pige efter post. Hun og jeg mødtes, og pigen gik hjem og sagde: "Jeg tror bestemt, at det er frk. Farsøes fødselsdag i dag, der var så mange breve og pakker til hende". Fru Bjerge var lige oplagt til en fest mere, så hun suste op på sygehuset, for at få nyheden bekræftet. Jeg holdt fødselsdag med to små børnepatienter, som sad i min stue og drak chokolade, og da fru Bjerge hørte, der var nogen i stuen, gik hun gennem soveværelset og så alle pakkerne og brevene. Så gik turen sporenstregs ned på apoteket for at "sladre", og snart efter kom der invitation til om aftenen. Blandt mine gaver var en Alexandrakage fra min bror, Oscar, som var i konditorlære. Den tog jeg med til festen, hvor traktementet denne gang stod på rødvinstoddy.

En forlovelse.

Når foråret kom, skulle de unge piger helst have en kavaler at gå ud med. Jeg havde aldrig haft nogen, og havde vist ord for at være svær at komme i lag med.

Det store spørgsmål blandt de unge mænd var naturligvis også, hvem de skulle invitere ud, og en pæn, ung kommis, Oscar von Hedemann, var noget i vildrede med, hvor han skulle gøre sine hoser grønne. Hans venner havde drillende sagt: "Prøv frk. Farsøe, der får du din sag for".

Nu lå det sådan, at han var en de udenbys elever, som i sin tid hver dag kom rejsende med tog til Realskolen i Hobro, så navnet Farsøe sagde ham noget. Derfor svarede han lidt overstadigt, at selvfølgelig kunne han invitere mig ud. Alt det har jeg først fået at vide bagefter. Men han kom og bød på en cykeltur.

Jeg var benovet, ikke mindst over det indtryk, jeg øjensynlig havde gjort på den unge mand. Så jeg sagde glad ja tak, lånte en cykel og fik fat på en anstandsdame, og så cyklede vi af sted. Den ene aften efter den anden. En aften så det ud til regnvejr, og jeg vendte om for at køre hjem og tage sygehusets vasketøj ind. Min unge tilbeder fulgte med, og da jeg stod med favnen fuld af vasketøj, kyssede han mig hjerteligt på munden. - Du godeste tænkte jeg, nu er du forlovet. Klogere var jeg ikke. Så da han kom igen næste dag, sagde jeg, at han ikke kunne komme hele tiden uden at vi havde ringe på. Det skulle gå ordentligt til. Det fik vi så og blev præsenteret pænt i vore respektive hjem.

Min forlovede havde ord for at være lidt udsvævende i sine ideer og vaner, så det var den rette for en sygeplejerske, som gerne ville redde om ikke menneskeliv - i dette tilfælde - så dog en menneskesjæl. Han skulle forbedres kulturelt, og til den ende havde vi højtlæsningsaftener, hvor også frk. Jørgensen var til stede. Det varede ikke længe, før han blev træt af det, og en dag kom han og gav mig ringen tilbage. Jeg var ikke ked af det, men syntes det var flovt, så jeg besluttede at rejse fra byen. Naturligvis var mine gode venner med på råd. Apoteker Topp syntes jeg helt skulle opgive sygeplejen og læse pharmacie i stedet for, fordi jeg legemligt sled mig op ved at bære patienterne. Doktor Bjerge syntes, jeg skulle blive fødselssygeplejerske. Han havde en bekendt, som havde startet et lille privat fødehjem i Aalborg, og ham skulle jeg hjælpe.

På fødehjemmet.
Stillingen i Aalborg var som eneste sygeplejerske, og min viden om fødsler var ikke stor. For at lære noget, tog jeg til København på fødehjemmet der en måned og var med fra morgen til aften. "Den lille jyde skal med til alting" lød devisen, så jeg kom virkelig med til alt det spændende, og fik således et indtryk af, hvordan hverdagen ville blive i Aalborg.
Fødehjemmet i Aalborg var altså privat, og vi havde fortrinsvis patienter fra de bedre sociale lag. Det betød, at der somme tider kunne være en hel uge uden patienter, og så kom der måske pludselig tre fødende på een gang. Dr. Essien fik så en aftale med kommunen om, at enlige mødre også kunne føde hos os, ligesom sygehuset kom med "vanskelige" patienter. Det gav en mere konstant belægning.
Dr. Essien var en værre skørtejæger og en stor snob, men en forrygende dygtig fødselslæge. Selv det, der så mest kompliceret ud, kunne han klare, og det var en fornøjelse at se ham vende fostre, der lå forkert eller at tangforløse. Men midt under fødslen kunne han give enten den fødende, jordemoderen eller mig et kys på munden. Han gjorde det nu kun een gang ved mig. Jeg gav ham en lussing, som sang.
Når vi havde virkelig fine patienter, troppede lægen og fruen op i besøgstid i stiveste puds. En gang havde vi en ministerdatter indlagt, og hendes mor meldte sin ankomst i besøgstiden. Så fik dr. Essien travlt med at komme hjem og skifte til jaket og få fruens knapper i silkekjolen knappet. I sin overstadige jubel over at skulle hilse på en ministerfrue, gjaldede han som sidste ordre til mig: "Husk frk. Farsøe, hun kan gøre krav på at blive tiltalt hendes nåde". Det blev der nu ikke brug for. Da "nåden" henvendte sig til mig, skete det først ved at kime på klokken, så jeg troede at patienten mindst havde fået en blodstyrtning, og dernæst, da jeg ankom i løb, ved at sige: "Frøken, barnets fødder er kolde".
En af mine allerdejligste oplevelser på fødehjemmet var, da det lykkedes at holde liv i en lille pige, som var meget for tidligt født. Det var jo før kuvøsernes tid, og den eneste mulighed der var, var at lægge barnet i seng med varmedunke. Når det endelig lykkedes at redde et præmaturt barn, var det noget af en sensation.

Moderen til dette barn var blevet indlagt på sygehuset i Aalborg med en nyrelidelse, som var opstået på grund af svangerskabet. På sygehuset kunne man ikke gøre meget, og da patienten blev blind, blev hun overført til os, for at dr. Essien kunne fjerne fosteret. De kom med patienten i hestevogn, og jeg husker, at jeg bar hende op i fødestuen. Da hun var så langt henne i svangerskabet, var der ikke andet at gøre end at tangforløse, hvilket skete. Barnet blev pakket ned med varmedunke, og om natten tog jeg hende med i seng for at give hende min kropsvarme. Og så fik hun mad hver time hele døgnet rundt. Det var en vidunderlig oplevelse, da hun begyndte at trives og tage på, og dr. Essien var stolt af både barn og sygeplejerske. Såvel mor som barn blev en hel solstrålehistorie, for moderen fik sit syn igen. Først kunne hun se min hvide kjole, og det næste var de forgyldte knapper på hendes mands portøruniform. Vi var stolte på hjemmets vegne, da vi kunne udskrive de to.

Privatsygeplejerske.

Jeg var meget glad for mit arbejde på fødehjemmet, men det var strengt legemligt arbejde, og jeg var efterhånden ved at være slidt ned. Patienterne kom ofte på et tidspunkt, hvor de ikke selv kunne gå, og jeg hentede dem så i den vogn, der havde bragt dem og bar dem op. Jeg bar dem også til fødestuen og tilbage igen, og da jeg ikke er særlig stor eller stærk, tappede det på kræfterne.

Det var en af mine patienter på fødehjemmet, som opfordrede mig til at blive privatsygeplejerske og meldte sig som den første, der gerne ville have mig.

Det var ret almindeligt, at man i forbindelse med sygdom havde en sygeplejerske boende en måned eller to. Når man havde været det første sted, anbefalede familien en videre til andre, og mine første måneder, efter jeg havde forladt fødehjemmet, kom til at ligge i Aalborg. Blandt patienterne der var en etatsrådinde, som lå for døden. Såvel hun som familien var klar over, hvor det bar hen, men alle var indstillet på, at den sidste tid skulle opleves i fællesskab. Det blev en meget smuk tid hos en elskelig familie, og da etatsrådinden var død, bad man mig blive en månedstid. Jeg blev grænseløst forkælet og fik løn for at være der som gæst.

Barndomshjemmet solgt.

I 1905 døde min bedstemor, og mor besluttede at sælge huset i Hobro et årstid efter. Det havde været i slægtens eje i næsten 100 år, og det var dermed en epoke i vore liv, som var slut med salget. Men for os vedblev "hjemme" at være det sted, hvor mor boede.

Hun valgte at flytte til Aarhus, hvor min næstældste søster, Olavia, boede. De flyttede sammen i en lejlighed lige ved Sct. Pauls kirke, og der kom vi så alle, når vi havde fri.

Jeg havde haft opgaver rundt omkring i landet i nogen tid, men nu flyttede jeg så til Aarhus til mor og Olavia. Derfra oprettede jeg det første sygeplejebureau i Aarhus.

Det vil sige, først var jeg kun mig selv, og jeg startede mit virke i byen med at gå en præsentationsrunde hos samtlige læger og jordemødre. Så begyndte de at ringe og bestille mig, og da jeg senere kom i forbindelse med to andre sygeplejersker, åbnede bureauet. Mor kunne selvfølgelig ikke sidde hjemme og styre os pr. telefon, så det blev aftalt med apoteker Reimers på Store Torvs apotek, at der kunne ringes dertil. De havde fast telefondame, og vi gav hende lidt for ulejligheden. Iøvrigt var vore lønninger rimelige. Det kostede fire kroner i døgnet at have fast sygeplejerske. Nogle patienter havde ikke råd til det, men så kom vi fra kl. otte morgen til kl. 20 aften formedelst 2 kr.

Spændende rakkerliv.

Nu startede så et spændende rakkerliv. For arbejdet var ikke koncentreret i og omkring Aarhus. Ad de særeste kanaler fik man bestillinger ud i landet. Jeg var i Hjørring en månedstid og i en præstegård på Fyn i en anden periode. Det var præstefruen, som var syg, men oppegående, og hendes søn, som var overlæge i Aarhus, havde bedt mig tage derover. Fruen var meget stolt af sin søn, og omtalte ham kun som "min søn overlægen". Hun var lykkelig over, at han havde sendt mig, men oprørt over, at jeg ifølge sygeplejerådet skulle rejse på anden klasse på hendes regning.

Jeg var mest selskabsdame hos dem, men skulle også uddele ting fra fadeburet, hvortil jeg fik udleveret nøglerne. Der var to gamle piger ansat i præstegården, og de havde begge været der en menneske-

alder. Trods det skulle jeg uddele sukker, rosiner og den slags til madlavningen og ikke mindst skære deres og karlens kage af til eftermiddagskaffen.
Præsten var et herligt gammelt nulrehovede, som elskede at sove længe. Når han endelig kom ned og havde fået sin morgenmad, sammenkaldte han os alle til morgensang. Så stod vi der sidst på formiddagen og sang om solen, som stod op i østen. Han havde så utroligt snavsede ører, at mine fingre kriblede for at vaske dem, og det lykkedes da også at udtænke en plan. Først tilbød jeg at vaske fruens hår, og da det var gjort og beundret af ægtemanden, spurgte jeg fromt: "Hvad siger pastoren til også at få vasket hår"? Han indvilgede glad. Det blev den store renselsesfest, for jeg sjaskede godt med sæbe ned i nakken og ind i ørerne. Og kom der ikke andet ud af opholdet i den fynske præstegård, så var det dog en personlig tilfredsstillelse at vide, at sognet for en tid havde en præst med rene øren. Tilbage i Aarhus ventede en ny patient. Denne gang en barselskvinde, som en gang havde sunget med Herold. Om det var blevet til mere end den ene gang får stå hen i det uvisse, men oplevelsen havde gjort et dybt indtryk på hende. Hun lå i blonder og falbelader og sang skalaer. Men under blonderne var der kun laser og pjalter. "Det er til vask altsammen, frk. Farsøe, sagde hun, eller "Jeg har endnu ikke fået vintertøjet pakket ud".

Så vidt jeg kunne skønne, måtte familien have en pæn indkomst, men de skyldte penge alle steder, og da jeg skulle lave mad, kneb det at købe ind. De handlende nægtede kategorisk at udlevere mere end et halvt pund af noget, før der i det mindste var indgået et a conto beløb. Nå, men et halvt pund sagogryn rækker langt, og børnene var glade for at få nogle tallerkener sagovælling. Værre var det den dag fruens bror meldte sin ankomst, og jeg fik besked på, at "her skal ikke spares på noget". Det blev til et halvt pund fars til frikadeller. Mit største chok i den familie fik jeg dagen efter fødslen. Barnet var dødfødt, og jeg havde gjort det i stand og lagt det i en lille kiste med blomster i hænderne. Da jeg kom tilbage efter de daglige indkøb, sad de større søskende og legede med deres døde søster i soveværelset ved siden af moderen. Hun havde bedt dem hente kisten ind.

Nemmere at være rig?
Det er utroligt, hvad man fik indblik i, når man kom som privatsygeplejerske og meget ofte skulle sove i ægtesengen ved siden af patienten. Jeg var i grunden kommet til den holdning, at jeg ville aldrig giftes, men gerne have et barn. Mor var rystet, når jeg luftede den teori. "Ella, sådan siger man ikke".
En meget udbredt opfattelse både før og nu er vel også, at velhavende mennesker måtte have det nemmere, og at det i det hele taget måtte være rarere at være dem. Hvis man syntes, at det er rarere at græde ud på en pude med fint mellemværk og monogram, så er det, men ellers ikke. En elskelig patient var et eksempel på det. Han var meget syg, og jeg boede der fast og var om ham døgnet rundt. Han var velhavende og hans kone havde megen kontakt med dygtige læger. Han fik altså den lægelige omsorg, men den menneskelige manglede. Ægteparret havde en gang mistet en søn, og fruen tog på kirkegården hver dag i mindst en time. Der sad hun og begræd tabet over sin søn så mange år efter, mens hun var ved at lide nok et tab.
Min patient var et intelligent og berejst menneske, og han fortalte om sine mange rejser. En dag sagde han: "Jeg nyder Deres hvide kjoler, det virker så svalt. Min kone har sådan en smuk hvid silkekjole, som hun fik syet i Italien, jeg holder allermest af hende med den på".
Inden middagen om aftenen sagde jeg til fruen: "Deres mand har fortalt, at han holder så meget af Dem i en bestemt hvid kjole, vil De ikke glæde ham ved at tage den på"? Hun så på mig og sagde: "Da min søn døde, lovede jeg mig selv, at jeg altid ville gå i sort. Det løfte holder jeg".

En morsom pleje.
Det var de sjoveste ting, man kom ud for i mit fag. En af byens læger bad mig tage hen til et ældre ægtepar. Han sagde, at det ville blive vanskeligt at komme i forbindelse med dem, for konen var sengeliggende og senil, og manden var stokdøv. Døren var ikke låst, så jeg kom nemt ind, og manden kunne af min påklædning se, hvad jeg var, og jeg skrev til ham, at jeg skulle hjælpe ham. Værre var det med konen. Hun var slet ikke klar over, at jeg var sygeplejerske, men

troede jeg var pige i huset. Hun ville ikke have at jeg gik i hvidt. "Det passer sig ikke for vores pige at gå med hvide kjoler", sagde hun, "Du skal også kunne bestille noget".
Den aften stykkede mor og jeg i fællesskab noget tøj sammen, så jeg så mere tjenestepigeagtig ud. Blandt andet et stort, blåt, groft forklæde. Nej, hvor vi morede os, men det hjalp. Patienten blev glad for sin nye pige, og jeg kunne gøre, som jeg ville.

Amoriner i luften.
Blandt mine venner havde jeg af og til hørt navnet Johannes Andreasen, uden at jeg nogensinde havde mødt ham. En aften ringede han på og bad mig tage en pleje hos nogle af hans venner, som jeg ikke kendte. Han var ikke nogen adonis, han var firskåret og havde noget bestemt over sig, men han havde dejlige øjne. Så snart jeg så ham, tænkte jeg: "Ham kan jeg lide".
Han må have tænkt nogenlunde det samme om mig, for min ny patient fortalte, at han havde spurgt, hvornår jeg havde fritime. Så når jeg gik tur, mødte jeg ham tilfældigvis hver gang, og indledningsvis kunne han så spørge til patienten. Foreløbig sagde jeg ikke noget til nogen om, hvad jeg følte, men bekendtskabet fortsatte og udviklede sig. Mor kommenterede en dag, hvor hun og jeg spadserede: "Det er dog mærkeligt, at vi altid møder den nydelige herre, som hilser så elskværdigt. Han må jo kende os". Selv da sagde jeg ikke noget. Min hemmelighed var for sød.

Hos kammerherren.
Blandt de mere særprægede plejer i den tid, var en tid på et af Djurslands godser hos en kammerherre. Det var en aarhusiansk læge, som havde bedt mig tage med, og vi rejste med tog og blev hentet på stationen med firspand. Vognen kørte gennem en allé, og pludselig åbenbarede godsets tårne og tinder sig, vi holdt for hoveddøren, som blev åbnet af en livrèklædt tjener. Alt ialt tegnede det da temmelig spændende. Jeg må derfor indrømme, at jeg blev noget overrasket, da kammerherren efter vi var blevet præsenteret for hinanden, som det første sagde: "Ja, jeg har min niece til at styre hus for mig, og hun kunne såmænd også godt passe mig, men jeg vil sgu ikke have hende til at kigge mig i røven".

Man havde jo nok forestillet sig, at kammertonen lå i et noget højere leje der på stedet. Men iøvrigt kan jeg sige, at kammerherrens så bramfrit omtalte legemsdel ikke adskilte sig væsentlig fra andre hankønsvæseners ditto. Og vi blev faktisk fine venner, da han så, at jeg ikke lod mig dupere, og han måtte adlyde sygeplejersken.
Jeg blev opvartet på alle måder, havde et yndigt værelse, og tjeneren gav hver dag besked om, at frøkenens bad var klart. Der var mange gæster og stor omklædning hver aften, men jeg beholdt min uniform på til middagene.
Ved afskeden sagde kammerherren large, at jeg selv måtte vælge, hvilken af vognene, som skulle køre mig til stationen. For mig var det underordnet, bare jeg kom der snart.
Mit bekendtskab med Johannes Andreasen havde udviklet sig, og den lille guldring med en sten i, som jeg bar på ringfingeren, var en gave fra ham. Han havde skrevet, at der var mulighed for en dejlig ny lejlighed i Assensgade i Aarhus, og han ville hente mig på stationen.
På det tidspunkt havde mor naturligvis lært Johannes at kende, og hun sad og syede monogrammer på mit linned, mens jeg fartede land og rige rundt hos patienter. Med udsigten til at få lejligheden blev bryllupsdagen fastsat til 20. oktober 1910, og den næste tid gik med at indrette mit nye hjem. Byggeriet var altså helt nyt, og det lå yderst i Aarhus med en dejlig udsigt over bugten og helt til Mols og Helgenæs. Det hele var moderne. Der var wc på hver etage, til at dele mellem to familier. Der var fælles badeværelse i kælderen for hele opgangen, og der var moderne vaskerum også. Køkkenet havde jeg lidt indflydelse på. Bygherren ville i tidens stil forsyne det med tallerkenrække, men jeg sagde, at mit porcelæn skulle i skabe, så det ikke samlede fedt og fluesnavs. Det satte tanker i sving, og jeg mener at kunne huske, at de øvrige lejligheder også fik skabe. Så ansatte vi en ung pige, da det var utænkeligt ikke at have det, selvom husholdningen var til at overse.
Den 20. gik vi hånd i hånd hen til præsten og blev viet, og bagefter gik turen hjem til mor og Olavia til en stille, hyggelig middag blot for os fire.
Det var med blødende hjerte, jeg sagde min sygeplejegerning farvel, men en gift kvinde kunne ikke have udejob. Der skulle gå tyve år, før jeg igen fik den hvide sygeplejekjole på.

Skipper Lars Chr. Friis
30.6.1819 .....

Christiane Jensen
24.3.1817

gift 27.12.1847

Smedemester Niels Peter Farsøe
23.3.1816 d. 1896 .....

Ane Dorthe Wive
29.5.1816 d. 1905

gift 29.5.1844

Anne Marie Friis
23.9.1851-3.4.1917 .....

Smedemester Niels Jacob Farsøe
23.4.1845-28.3.1897

gift 27.12.1874

Dorthea Christiane
29.10.1875-7.6.1926

Anne Marie
8.7.1877-1883.

Olavia Margrethe
25.5.1879-1972

Thor Friis
13.4.1881
d. 1962?
i Amerika

Ella Hedevig
18.3.1883
.....
.....
gift 20.10.1910
med grosserer
Johannes Andreasen, Århus
1877-1929

Poul Friis
26.10.1884
d. 1964

Hilmar Friis
7.8.1886
d. 18.7.1890

Oscar Friis
12.5.1888
d. 22.12.1976

Noter:

[1]) Gården (nu Adelgade 48, Hobro) har tilhørt guldsmed Frost, som lod den opføre efter branden 1813. Senere købte skræddermester Wive gården, som han overlod til sin svigersøn, smedemester Niels Peter Farsøe, gift 1844 med Ane Dorthe Wive. Han har forandret og forskønnet gården meget.
(Dorthea Thomsen: Hobro i de sidste 60 år. 1868.)

[2]) Stamtavlen.

[3]) Professoren - Anders Sørensen - er omtalt og afbildet i Vasegaard: Hobros nyere Historie. 1941. s. 143.

[4]) Kaptajnen. Gendarmerikaptajnen, som var gymnastiklærer, var P. Daniel Bruun, 1856-1931 fra Brunshåb ved Viborg. Han er kendt som udgiver af værket „Danmark, Land og Folk" I-V. 1919-23. Han var dengang ikke kaptajn, men premierløjtnant og gjorde 1886-94 tjeneste i det militære Gendarmerikorps.

[5]) Bedstefar var smedemester Niels Peter Farsøe, f. i Hobro 23.3.1816, d. 28.3.1896. Han var valgt som borgerrepræsentant 1874-76. Han var æresmedlem af Håndværkerforeningen, som han havde været medstifter af. Bedstemor var Ane Dorthe Wive, 1816-1905, datter af skræddermester Niels Christophersen Wive. Der er billede og omtale af Niels Peter Farsøe i Vasegaard: Hobros nyere Historie. 1941. s. 48.

[6]) Borgmesteren var justitsråd F. J. Ingerslev, som tiltrådte dette embede 1886. Han er omtalt i Daniel Bruuns erindringsbog „Manddomsår".

[7]) Pastor Peter Thaaning, 1857-1943, sognepræst i Kongens Thisted 1890, 1899-1924 forstander for Ranum Statsseminarium.

[8]) Fætrene Bonnén er kunstmaleren Folmer Bonnén, 1885-1960, og komponisten og pianisten Helge Bonnén, 1896-1983.

Billederne fra Hobro er venligst stillet til rådighed af Sydhimmerlands Museum, Hobro, Farsøbillederne af Lokalhistorisk Arkiv, Farsø.

„Da Oldemor var barn," udgivet privat, Copyright Anne-Birgit Willumsen.
Sats og tryk: Schølin Grafisk Virksomhed, Aalborg 1983.